శ్రీ ఇష్టదేవతాయై నమః

కామవిలాసము

ద్వితీయ కావ్యము

మిల్టన్ మహాకవి కృత "కోమస్" అనువాద కావ్యము

గ్రంథకర్త :

విద్వాన్ యస్. విశ్వనాథశాస్త్రి, ఎం. ఏ., బి. ఓ. యల్.

ఆనరరీ లెక్చరర్, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము.

1956

వెల 1-8-0

ప్రథమ ముద్రణము 1935
1000 ప్రతులు
ద్వితీయ ముద్రణము 1956
1000 ప్రతులు

పాఠ్య గ్రంథము :
బి. ఎ. 3-వ భాగము
యం. ఎ., యం. ఎ. (ఆనర్సు) నాల్గవ సంవత్సరము 1936 – 40.
విద్వాన్ ఫైనల్ బి. ఏ. ఐచ్ఛికభాగము,
ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము 1951 – 54.

ముద్రణ :
అజంతా ప్రింటర్సు
సికింద్రాబాదు.

PREFACE

'Comus' and its contents had a powerful appeal to me in that language, when first I read it as a text-book for my M. A. Examination of the Aligharh Muslim University in 1928. Since then I have an idea of adapting it in Telugu Verse, which has taken shape now, by Mother's will. I fervently hope that the Telugu public will accept it at its worth.

I must not lose this opportunity of thanking Mr. V. Ramasubbarayudu, my friend and President, Snehalata Kavitha Sangham for the trouble he has taken in preparing the Ms. for the press and Mr. A. V. Chelapati Rao, a good scholar in Telugu & Sanskrit, for his introduction and for looking into the proofs. Finally I must thank my friend and co-lecturer, Mr. B. V. Rama Nursu for having rendered the prose version of the story.

AUTHOR.

OPINIONS

I have had the pleasure of looking into some of the writings of Mr. S. Viswanatha Sastri, M. A. and am much impressed by the author's skill and learning. I have no doubt that he will have ample opportunities in the service of His Exalted Highness, the Nizam, for the development of his great powers.

Waltair,
29th Dec., 1934.

(Sd.) S. Radhakrishnan.
Vice Chancellor,
ANDHRA UNIVERSITY.

" I have read with great interest 'Kamavilasam' a Telugu rendering of Milton's Comus by Vidvan, S. V. Sastri. In my opinion, the author has ably brought out the spirit of the original. His departures from his source mainly consist in the replacing of classical allusions of which Milton's poem is so full, by references to our own puranic tales and legends which the average Telugu reader will more readily appreciate. It is the duty of every lover of Andhra culture to do his bit for the enriching of Modern Telugu literature and Mr. Sastri's attempt is therefore a step in the right direction.

Hyderabad (Dn)
25th March '35.

(Sd) T. Virabhadrudu,
M. A., L. T.
Professor of English,
OSMANIA UNIVERSITY COLLEGE.

A SUMMARY

of the story of

"COMUS"

The hero of the story or the villian of the piece, is Comus, born of Bacchus, the wine god and Circe, the sorceress. As is natural in such cases, he combines in himself the sorcery of his mother and his paternal heritage of love for wine. His trade for mere love of it, is to lure innocent travellers of the forest into tasting his magic wine which has the quality of transforming them into men with animal faces. As a record of past achievements, he has with him a riotous gang of fallen men roaming about the wood with their master enchanter.

Once, as ill-luck would have it, a handsome young lady and her two brothes of aristocratic descent, had to pass through that infested wood on the way to their father's house, where he was to be invested with his ducal power. The lady feels exhausted and hungry and her brothers go in search of finding out for her some nourishment but lose their way in the forest. Night descends and a thousand phantasies haunt the

lady's memory, when she is thus left to herself. That is the occasion and opportunity for Comus to introduce himself to her and to spread his net round his fair victim in the guise of a harmless villager. He resolves to make advances to her and own her as his queen. In order, however, to put his victim off the scent, he first learns the story of her lost brothers from her and promises to escort her to them after a night's rest.

Meanwhile, the brothers feel sorry for thier sister left alone; but feel confident that her chastity and force of character will protect her from the clutches of evil.

Their worst fears proved true, when the attendant spirit, disguised like their father's shepherd, appears before them to disclose what befell their unhappy sister. The brothers in great rage prepared to find out and chastise Comus; but are disillusioned by the shepherd about the possibility of force succeeding against one armed with charms and magic. He tells them also that he knows of a magical herb called "Haemony", which has the power of counter acting the evil influences of Comus' enchantments. Armed with this, they proceed in search of Comus' den, to break his glass of wine

and scize his wand, the two main forces of his evil influences.

At the other end, the lady is led by Comus, and his crew to a magnificent palace set out with all manner of deliciousness, where the lady is made to sit on an enchanted chair from which she cannot move and is offered a glass of wine. Comus offers to win her over with apparently convincing arguments that elevate gross materialism and profligacy to the level of virtue, which the lady rebuts with an equally forceful answer in defence of true virtue and chastity.

At this juncture, the two brothers rush in, wrest the glass out of Comus' hand and break it into pieces. His gang is held up but Comus escapes with the magic wand and the shepherd brings it to the notice of the brothers that without the wand being snatched the lady cannot be freed from the bonds of enchantment. But all is not lost; for the good shepherd suggests invoking the help of "Sabrina", a river goddess, who is the protector of virginity and who has the power of undoing the mischievous effect of Comus' black magic. Sabrina is accordingly invoked. She comes at once and sprinkles holy water thrice on the lady's finger tip and thrice on her rubied lip. The spell then loses its fell

grip on the lady and she is led in safety to her father's palace to increase their merriment and happiness.

Having thus discharged her labour of love, the attendant spirit disappears to happy climes, where day never shuts his eye, exhorting mortals to love virtue, lest, otherwise, the wrath of heaven should descend on them.

DEDICATED

TO

VIRTUE

మాత యనుజాత కూఁతు నా మానినీమ
తల్లికల నెల్లఁ దలఁచెడు ధర్మమతికిఁ
పరులఁ దండ్రి భ్రాత సుతులవలెఁ దలంచు
నతివ తిద్దాని నిత్తు నే నంకితముగ.

పీఠిక

శ్రీమంతం బగు మన భరతఖండంబున వేదశ్రోతలును, మహర్షులును లోకుల నుద్ధరించుతలంపుతోడ ననేకమోక్ష గ్రంథ రాజముల ననుగ్రహించియున్నారు. తరువాతఁ గొన్ని వేదాంత గ్రంథములను గొందఱు మహాత్ములు కావ్యనాటక రూపములతోఁ బ్రజానురంజకముగ విరచించియుండిరి. ఇట్టి గ్రంథములలోఁ బ్రబోధచంద్రోదయ మనఁబడు సంస్కృతనాటక మొకటి. ఇయ్యది కృష్ణమిశ్ర రచితము. దీనినే మాతృకగఁ గైకొని వరాహపురాణాది గ్రంథకర్తలగు నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య యనెడి జంట కవులు తెలుఁగులోఁ బ్రబంధరూపమున రచించి గంగనామాత్యున కంకితముఁ గావించియున్నారు. ఇట్లె సంకల్పసూర్యోదయ మనెడి యింకొక సంస్కృతగ్రంథముకూడఁ గలదు. ఇట్టిదే వేఱొక్కటి జీవానందనాటక మనుపేరుతో విలసిల్లుచున్నది. ఈ కావ్యరత్న ములు లోకమునకు జ్ఞానప్రబోధ మొనర్చుటకుఁ బూర్వకవులచే రచియింపబడియున్నవి.

ఇంచుమించుగ నిట్లె సన్మార్గప్రవర్తనలఁ గఱపునట్టి "కామవిలాస" మను నీ కావ్యమును బ్రహ్మశ్రీ సరిపెల్ల విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు రచించి మన కొసంగియున్నారు. ఇది గేయఫణితిలో వ్రాయఁబడినది—స్త్రీల సౌశీల్యము, మనుజుల సద్వర్తనము, వీని నాధారములుగఁ గైకొని యీ కావ్యము రచింపఁబడినది.

కవిప్రశంస

ఈ కవిచంద్రులు సంస్కృతాంగ్లభాషలయందు 'యం. యే.' పరీక్ష నిచ్చియున్నారు. ప్రాచ్యబిరుదములందు 'విద్వాన్' 'పి. ఓ. యల్.' బిరుదములను గడించియున్నారు. వీరి మేధాశక్తి కడుంగడు నపారముగఁ దోఁచుచున్నది. వీరు మూఁడుభాషలలో నిరతిశయోత్తమ పాండిత్యమును సంపాదించియున్నారు. ఇట్టి మేధావులు నాఁట నూట నొక్కరిద్ద రుందురేమో. ఇట్లనితర దుర్లభ మగు శేముషీమహిమల గడించినట్టి వీరిని రావించి సత్కరించి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు వీరిచే నెన్నియో యమూల్యోప న్యాసముల నాంధ్రవిమర్శనుగూర్చి యిప్పించియున్నారు. ఈ యుప న్యాసము లాంధ్రభాషాయోషామణి కపూర్వాలంకరణములై విల సిల్లుచున్నవి. "ఆంధ్రవిమర్శకుఁ" డనెడిపేరుతో నీ యుపన్యాసము లన్నియు నచిరకాలములో ముద్రింపించి జిజ్ఞాసువు లగునట్టి మన యాంధ్రమహాశయులకు దయతో నందఁజేయుదురుగాక యని వీరిని ప్రార్థించుచున్నాను. వీరు ప్రస్తుతము హైదరాబాదులో నైజాము కాలేజీలో నొక యాచార్య (Professor) స్థానము నలంకరించుచున్నారు. వీరు చక్కని కళోపాసకులు. దేవీ పూజా ధురంధరులు. ఇదివఱకే వీరిచే "లలితాశతకము, హంసతారావళి" మున్నగు గ్రంథములు రచింపఁబడినవి. ఇయ్యది వీరి కవితాకల్ప లతకుఁ బూచిన మఱొక్కసుమరాజము. వీరు స్నేహలతాకవితా సంఘమునందుఁ ప్రధానసభ్యులై, తాము రచించినట్టి యమూల్య కావ్యరత్నముల స్నేహలతామతల్లికే కానుకలుగా సమర్పించు

చున్నారు. వీరిని బ్రోత్సహించి వీరి మేధాసుధాంబుధిలో డాగి యున్న మాధురీసౌరభరీతులను సంఘసభ్యులకేగాక యితర పాఠక మహాశయులకు సైతము జవిచూపించుటకుఁ దోడ్పడిన మహాను భావులగు బ్రహ్మశ్రీ వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయఁడు, బి. ఏ. గారెంతయుఁ బ్రశంసార్హులు. వారి కనేక నమస్కారము లర్పించుచున్నాఁడను. వీరి ప్రోద్బలముచేఁ గాకున్న నిట్టి గ్రంథ ములు మనకు లభించియుండవు. ఇయ్యది స్నేహలతా సుమరాజిలో నలుబదినాలవదియై విరాజిల్లుచున్నది. స్నేహలతా కవితాసంఘము నిరంతర మిట్టిపుష్పములనే పూచుచుండుఁగాక !

గ్రంథ ప్రశంస

ఈ కామవిలాసమునకు మాతృక యేదియన నాంగ్ల భాషలోఁ గవిశిఖామణులం దగ్రస్థాన మలంకరించిన మిల్టన్ (Milton) కవివర్యునిచే రచింపఁబడిన (Comus) కోమసు నాఁబడు నీతిబోధక మగు చిన్ని నాటిక. ఈ యాంగ్లనాటక కవిత్వమాధుర్య ముతో సరితూగిన శ్రావ్య కావ్యరాజము లేనేలేదని జాన్సను (Johnson) కవి దీనిని స్తోత్ర మొనర్చుచున్నాఁడు.

> "A work more truly poetical is rarely found"
> *Johnson's "Life of Milton"*

"కవితాకళ నింతకంటె యథార్థముగ శోభింపఁజేయు కావ్య మెందును బ్రాయి కముగఁ గానరాదు."

జాన్సన్ వ్రాసిన "మిల్టన్ జీవితము"

ఇట్టి యుత్తమ గ్రంథమును వ్రాయుటకు మిల్టన్ కవిని పురికొల్పిన మూలకారణము తత్కవిశేఖరునకు నీతి ప్రవర్తన యందును, ధర్మానుష్ఠానము నందును, దైవభక్తి యందును గల నిరతిశయవిశ్వాసమే సుమీ. ఈ కవిచంద్రునకు దుర్వ్యసనలౌల్యము గాని, దుష్పథసంచారము గాని వినుటకేనియు దుస్సహములు. స్వచ్ఛమై నిష్కలుషమై సదాచార సంపన్నమైనట్టి జీవితయాత్రయే యీ కవిచంద్రునికిఁ బరమావధి. ఈ భావమునే 'Wordsworth' అనునొక యాంగ్ల మహాకవి Milton గురించి యిట్లు వెలిఁ బుచ్చెను గదా.

Thy soul was like a star and dwelt apart
Thou hadst a voice whose sound was like the sea
Pure as the naked heavens, majestic free
So did'st thou travel on life's common way
In cheerful godliness, and yet thy heart
The lowest duties on herself lay
"Plain living and high thinking
was his motto in life."
Milton himself had expressed in
the sonnets on his blindness
"who best
Bears his mild yoke, they serve him best."

ఇట్టి సద్గుణగణగరిష్ఠులలోఁ జేరిన మహనీయుఁడు మిల్టను మహాకవి. సౌశీల్యమునకు సత్ప్రవర్తనమునకు దైవసహాయమెల్లపుడు సన్నిహితమై యుండుననియే యీ కవి చేయునట్టి ప్రబోధ సారాంశము. ఇక్కథలోఁ గామునిచేతఁ జిక్కిన సుశీల తుదకు ధర్మదేవత చేత నధర్మపాశములనుండి విడిపించఁబడి రక్షింపఁ బడినది. ఇట్టి నీతులను నిరూపించి ప్రజలను సన్మార్గ ప్రవర్తకుల

నొనరించుటకే మిల్టన్ కవి యీ గ్రంథమును రచించియున్నాఁడు. దీనినే ముఖ్యోద్దేశముగఁ గైకొని శ్రీ విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు కామ విలాస కావ్యమును దెలుంగుబాసలోనికి ననువదించిరి.

కవితా ప్రశంస

ఇందలికవిత్వము చక్కనిధారాశుద్ధితో విలసిల్లుచు మృదు పదసంపదతో నలరారుచు మిక్కిలి మనోరంజకముగనున్నది. పలుతావులం దీకవిశేఖరులు పసందు లగుపలుకుల నుపయోగించి మనోహరముగ నుండునట్లు విరచించియున్నారు. అట్టితావుల నన్నింటి నొక్కొక్కదానిని నిరూపించవలయునన్నచో గ్రంథము కంటె నెంతో పీఠికయే పెద్దదగుననుభీతిచే సహృదయులగు పాఠకుల కయ్యది విడచుచున్నాను.

మొత్తముమీఁద గ్రంథము మిక్కిలి రసవంతమై, ధారాళమై, సహజగమనశోభితమై. సలక్షణమై శ్రుతి కింపుగూర్చు చున్నది. ఎంతచదివినను జదివినకొలఁది రసము చిప్పిలుచున్నది. ఆంగ్లభాషయందు నిరతిశయకీర్తిని గడించిన మిల్టన్ కవిశేఖరుని వాక్సుధామాధురికి సరితూగునట్టి చక్కని శైలిలో వ్రాయఁబడి యున్నది. గ్రంథము పరిశీలించువారి కనువాదమనిపించక స్వతంత్ర రచనవలెఁ గనుపట్టుచున్నది. ఇట్టి గ్రంథము రచించి మిల్టను కవి యొక్క కవితాసుధారసమును జవిచూడఁగల భాగ్యము నాంధ్ర లోకమున కిచ్చిన శ్రీ విశ్వనాథశాస్త్రిగా రెంతయు వందనీయులు.

గుంటూరు,
20-3-35

ఇట్లు
విన్నవించు బుధవిధేయుఁడు,
అచ్యుతుని వేంకటాచలపతిరావు.

ఇందలి పాత్రలు

ఆనందపురాధిపతి జ్ఞానేశ్వరుఁడు

కుమారులు శమదములు

కుమార్తె సత్య లేక సతి

కాముఁడు వాని పరివారము

ధర్మదేవత

కొందఱు గొల్లలు

శ్రీమత్పురదేవతాయై నమః

కామవిలాసము

శ్రీకరంబగు బ్రహ్మసృష్టి తత్త్వంబు
వేదశాస్త్రంబుల వేదాంతవీథి
నగణిత పురాణేతిహాసములయందు
ఋషులు తత్తుల్యులౌ కృతికర్త లమల
గంభీరవాక్కులఁ గావ్యములఁ దఱచు
శాసించి సూత్రముల సంతరించినను
దేశకాలంబుల దిద్దుపా టంది
ధర్మసూక్ష్మపుగతులు తాఱుమాఱగుటఁ
గాలగతి కనుగుణము కవిగణము గాంచి
పునరుక్తి నాఁబోక పుణ్యగతు లిచ్చు

సత్యసూక్తులు కథల సరళముగఁ దెలియ
వ్రాసి యిడుచుండు రదె భవజలధితరణి.
నైతికమార్గంబె న్యాయ్యమని తెల్పు
నియమవంతులె గాంత్రు నిండుసుఖ మంచు
సాధు లాపద ముట్టఁ జకితులై యుండ
దైవమే దిక్కగును ధర్మమే తుదకు

జయమందునని చూపు సరసచరితంబు
నూత్నవస్తు వటంచు నుడిఁ దొల్తఁ దెల్పి
లలితకలావేత్తల కభినుతి సేసి
వ్రాయఁ గాంచిన బుధుని భావంబు మెచ్చి
రంగమున వెలిపుత్తు రసికు లెఱుఁగంగ.

*

కలియుగా లోకమునఁ గంటకప్రతతి
రాచబాటలఁ దిరుగు రమణుల నొంప
బాధించు దుర్జాతిఁ బ్రభుఁడె శిక్షించు
ధర్మమే రూపంబుఁ దాల్చి భూస్థలిని
విధికృత్యమునకైన వేషఁబు వేసి
కన్పడక వెన్దవిలి కాపాడుచుండు.
ధర్మదేవత యదే తరలి మునిమాపు
పనిఁబూని వేవేగ స్వర్గమున్ వీడి
ధరణిఁ బాదముపెట్టి తనలోనఁ దాను
జర్చింప మొదలిడినసరణి విననయ్యె
నామాతపల్కుల నాలింపుఁ డీరు.

[స్వర్గమునుండి భువికి దిగివచ్చుచు]

ప్రవేశము - *ధర్మదేవత*

(*తనలో*)

స్వర్గమర్త్యములకుఁ జాల యంతరము
గన్పట్టెఁ ద్రుటిలోనఁ గన్మూసి తెఱవ

శ్రీలకు సారమై చెలఁగుస్వర్గంబు
తేజోవిరాజితదివ్యధామంబు
భూరిమనోగతిఁ బోయెడువారు
మృత్యుముఖంబున మిడుకనివారు
దుర్గతి నెన్నఁడుఁ దూలనివారు
పూర్ణసుధాంబుధి మున్గెడువారు
జవ్వన ముడుగని జన మట నుండు
జలదంబులలమని పద లచట మెఱయుఁ
జుక్కలనగఖలు చూడ్కులఁ దనుపు
మించులకాంతుల మిన్నలరారు
మారుతం బొలయును మందమందముగ
సుమరాజినెత్తావి చొక్కించు మనము
నందనోద్యానమున నాకవాసులకుఁ
గల్పభూజంబులు గల్పించు సతము
ధరియింప వసనంబుఁ దాల్ప భూషలును
రసయుక్త మన్నంబు రసన కింపైన
పరిపక్వఫలరాజి వలచు పూఁదేనె.

బహుభోగముల నిట్లు స్వర్గంబు వరలు
ధూమంబువలెఁ గప్పు దురితసంతతులు
తిమిరసంకుచితంబు తిలయంతభూమి
కలవిప్పు నేత్రముల్ గానంగలేవు
కరణంబు లున్నవి గావు పనిఁబూన

మృత్యువు వెన్నంటి మెఱుకుఁ బ్రాణంబు
దుఃఖముల్ బలిమిమైఁ బాలించు జనుల
సుఖ మన్నమాటయే సుంత లేదాయె
జననమరణంబులే జపమంత్ర మాయె
నజ్ఞానతిమిరంబు లలమె నంతటను
దుర్వాయుదూషితదుర్గంధతలము
కర్మబీజం బిలఁ గల్పించు నెపుడు
జీర్ణమౌ వసనంబు చిత్తవిభ్రాంతి
కృత్రిమభూషణాల్ ధృతిలేని బ్రదుకు
చవిలేనియన్నం బసారసంసృతియుఁ
నీ వంటిపిల్లకై యిల నజ్ఞుఁ డగుచు
దుర్మార్గగామియై త్రుళ్ళి దా నరుఁడు
నీచాశ్రయంబున నిజబంధనంబు
సత్త్వదూరుం డౌచు సకలకష్టములు
పనిఁబూని సమకూర్చు స్వర్గముం గనఁడు.

మన్నిట్లు దుష్పంకమగ్నమై యున్న
నిచ్చోటనే యుండు నెక్కడే నొకఁడు
ధర్మమే వర్మమై ధైర్య మిడి కావ
సత్త్వంబె సారమై సాయ మీఁ గాంచ
శుద్ధవిజ్ఞానంబె శోభనం బిడఁగ
శుష్కవివాదంబు శూన్యమై తలఁగ
జ్ఞానభాస్కరదీప్తి స్వర్గంపుఁబథము

ముదముతో వెల్గింప మున్ముందు సాగి
ధర్మమే స్వర్గంపుఁదాళమున్ దీయఁ
వసపేతివెవి యగుచుఁ దలఁగ బంధములు;

అటువంటిధర్మాత్ముఁ డాపదల్ పడక
వెన్నంటు దుర్జాతివితతిఁ బాలించి
వదలంటు కామాది శలభజాలమును
జ్ఞానాగ్నికీలమున శమియింపఁజేసి
విధునియాస్థానంబు వినయమునఁ జేర్ప
వలెనన్న కార్యంపుభరము నాపాలు
ప్రభుతఁ బెట్టినయాజ్ఞఁ బాలింపవలదె ?
కాకున్న నీపాపగర్తమున కేల
నే వత్తు దివి వీడి నిత్యంబు నిటకు ?

నేఁ డొక్క కార్యంబు నెఱవేర్పవలయు
నీదుర్గమారణ్య మే దరియఁజూచు
కారణం బది యేమొ కలయఁ జెప్పెదను.
జ్ఞానేశ్వరునిబిడ్డ సత్య యన్ సాధ్వి
యనుజులు శమదము లనుసరింపంగ
విద్యాగురునిఁ జేరి వీడ్కొల్పు వడసి
జనకుసంస్థానేశు శారదోత్సవము
గాంచఁగాఁ జనెడు నీగహనమార్గమున.

ఈవనిఁ బడిపోవు నేవానికేని
దెరువు గానఁగరాదు దిక్కు లేర్పడవు
తరణిఖరకాంతులు తబ్బిబ్బు లగును
కాఱుకన్బొమ వొల్చు ఘనతరుభూత
శివము జంకించు నిశిఁ బథముఁ గనక
తిరుగాడు పాంథులధీరతల్ సెడఁగ
లేఁతవయసున వారిలీలాంకురములఁ
గష్టముల కెఱ గాక కని కావవలయుఁ
గలరూపు దెల్పెదఁ గనని విననట్టి
గాథల గీతములఁ గవు లెన్ననట్టి
చరితంబు చిత్రింతుఁ జవు లూఱ వినుఁడు.

మదుఁడు నాఁబడెడు నున్మత్తమానసుఁడు
మాత్సర్యయుతుఁడు దుర్మతి లోభివాఁడు
క్రోధతామ్రాక్షుండు క్రూరకర్ముండు
మోహవిభ్రాంతుండు మొఱకురక్కసుఁడు
ద్రాక్షపండ్లరసంబుఁ దా నాదిఁ గనెను
తాఁ ద్రాగి తనసతినిఁ ద్రాగించినాఁడు
సతిగాదు మారెమ్మ సజ్జనులఁ గలఁచు
నిల్లాలిచేఁబడ్డ యిల్లెల్ల మాఁపు
నువిద యిచ్చినదాహ మొదలెల్ల గుల్ల
నరులెల్లఁ బశువులై నతిఁజేతు రంత ;

అయ్యొ లోకపాత్రైన నమ్మనేఁ జంపి
పుట్టినకొడుకంచు భువిఁ బేరుఁగాంచి
కాముఁడని పిలువంగఁ గాంచె దుర్యశము
మోహాదిగుణపుంజములపుట్టినిల్లు
మంత్రమాహాత్మ్యంపుమహితాలయంబు
మందులఁ జేఁబూని మాయలాఁడుండె
దారి తప్పినయట్టి ధైర్యసాగరుల
గహనసీమలఁ జొచ్చు గంభీరమతుల
సాంద్రవతమోహమగ్నసజ్జనోత్తముల
దప్పికై తారాడు తారుణ్యవతుల
దారికై పాటాడు తరుణీజనంబు
మంచిమాటలు చెప్పి మనసు కరఁగించి
మర్యాదఁ బాటించి మార్దవముఁ జూపి
యాతిథ్యమున నెక్కుడాదరముఁ దెల్పి
హృదయ మాకర్షించి హింసలకుఁ గడఁగు.

తనచేతి కల్లింత త్రావించినపుడు
నరరూపు మాఱకే నరుఁడు గాకుండఁ
బశుశిరము గల్గునరపశువుగా మార్చు
నతులద్విపాత్పశు వనెడునామంబు
బిరుదుగాఁ దగిలించి పెంచుఁ గుక్కలుగఁ
జూచుటకు నరులైనఁ జొప్పు పశువులదె
విషపానమత్తులై విషయగర్తమున

సుఖ మున్నదని తలఁచు శుద్ధపశుసములు
కన్న వారల మఱచి కాంతల న్బాసి
బంధుభావము మాలి పందులై యుంద్రు ;
ఈ నరపిశాచ మొం డీయడవి నుండు
వానిహస్తమునుండి బాల ననుజులను
గాపాడవలెనంచు షనుఁడు నన్నంపె.

(చ కి త మై)

అనుచరులు గూడిరా నాడంబరముగఁ
గామఁ డీవనములోఁ గాఱాన నోపు;
ఇది యేమివాయు విటు లింపుఁగోల్పోయె
దుర్గంధమయ మయ్యె దుర్మార్గుఁ డిటుల
మార్గంబు నరికట్ట మసలఁగా నోపు.

నా వేషమును మార్చి నాదీప్తి యడఁచి
గొల్లబోయఁడ నగుచు గుప్తముగ నిచట
భూరుహాగ్రామమునఁ బొంచి నే నుండి
కాముకవిలాసంబు కనులఁ గాంచెదను ;
అప్రమత్తత నుండి యనువైనవేళ
శ్రుతి మించి పోనీక బ్రోతుఁ గన్యకను.

(అదృశ్యురాలగును) (గమకము)

కానలో దూరానఁ గలకలము వినవచ్చె
చలపట్టి రేయిరులు సహచరులు క్రోధుండు

లోభండు మోహండు లుప్తవిజ్ఞానియును
బలసికొలువఁగ వనము ప్రతివచన మీయంగఁ
పెడబొబ్బ లడరంగఁ బ్రీతిగాఁ గాముండు
పానపాత్రయు వలపుబాణంబు నిరుగేల
ధరియించి తూలుచున్ దర్బారు సాగించెఁ
వనవారితో నిట్లు దర్పంబులను గొప్పై.

కాముఁడు :

కాపరి రేచుక్కఁ గాంచి తనమంద
వేవేగఁ దోలుచు విడిచెఁ గాననము
దిననాథు కనకంపు దివ్యరథ మంతఁ
గడఁజేరి దిగఁ జారెఁ గడలిలో నిపుడు
వ్రాలుసూర్యుని కరపాళికాకాంతి
యూర్ధ్వప్రసారమున నుడువీథి మబ్బు
టంచుల కెగఁబ్రాఁకి యలముకొనఁదొడఁగె.
కనుమొఱఁగి యినుఁ డిపుడు కడలికడ మీఱి
పూర్వదిశాప్రాంతభువిఁ జేర నేగె
మురిసి దిక్కాంతతో ముద్దాడఁబోయె
మన కిద్ది మంచిసమయ మగును గాదె
ఆడుటకుఁ బాడుటకు నానందవార్ధి
మునిఁగి తేలుటకుఁగా ముందఁజు మనది
పూలు సింగారించి పూసి గంధంబు
కల్లుముంత పట్టించి గంతులేయుదము

బుధుఁడును దాంతుండుఁ బుణ్యవ్రతుండు
ననుభవజ్ఞానేంద్రుఁ డతివృద్ధతపసి
నిదురకు లోనైరి నిర్వీర్యులైరి ;
ఉన్నతకులములో నుద్భవము మనది
ఉన్నతదీప్తులయుద్ధి గాంచుదము
తారలు రేరాజు తారుణ్యధనులు
గగనాంబురాశిలో ఘనకలితతరణి
నుత్సాహమున నెక్కి యుచ్చైస్స్వనంపు
గానముల్ మధురంబుగాఁ బాడి రదిగో !
ఆడుచున్నవి జలధు లాగానగతికి
దేవకన్యక లిసుకతిన్నెలం గూడి
పవడంపుఁ దీవలను బసరుముత్తెముల
విరఁజిమ్మి యెగఁబోసి వింతగా నాడె.
వనకన్య లందందఁ బర్వు లిడుచుండ్రి
విరివిగా నెలయేళ్లు వెనుదవిలి పాడె
పిల్లతెమ్మెర లొలసి వీలిచె ముద్దులను
చందురుం డది కాంచి సరసముగ నగియె
వినఁగాంచి కుజరాజి విరియ నవ్వినది
పుష్పవతి లతకూన పూని తలయూఁచె
కందరార్భటుల గిరి గద్దించి పలికె.
ఆటపాటల నంద అటు గలిసి మెలసి
నిసి గడుప మన కిపుడు నిదుర పనియేమి ?
ఆనందమును గూర్చి హాయి యనిపించె

మోహమందు మేల్కాంచె ముగిసె మోహంబు
రససాంద్రకేళిలో రండు పాల్గొనుఁడు
పగటికాంతులలోనఁ బండుపాపములు
తమము పాపపుమాటఁ దలపెట్టఁబోదు
జోహారు మాయమ్మ ! జూదరులతల్లి !
తిమిరంపుఁదెరలోన దివిటీలముందు
మోముఁజూపవె మారి మోదిగలముగుద !
కాలరాత్రియ గన్నకంచు తాఁ బెఱిగి
వాయుగోళం బంత వ్యాపించి యొకట
నాడఁ బిలుచుచున్న దతివ మి మ్మిపుడు
కాంతమై నీలమై ఘనసామ్యమైన
నీదువిమానంబు నిలఁబెట్టు మమ్మ !
మాయలు మంత్రాలు మనసిచ్చి కొలువ
సతతంబు నీ కార్య సాధనకుఁ బూను
సరసుల మముఁ గాంచు సఖ్యంబు నెఱపు
నీయానల న్మేము నెఱవేర్చువిధము
గాంచి యానందింపఁ గానలో నిలుమ !
ఒక్కటే ద్దిగవిడువ కోర్చి పనిసేతు
మీరేయి వేగకే యింతిరో వినుమ.
ముగుద యుషాకన్య పులకించి లేచి
నద్దెసల్ తెలుపాఱ నమ్మకము గాంచి
నిశ మాదువృత్తంబు నిరయమై తోఁపఁ
గొండెముల్ రవితోడఁ గూర్చులోపలనె

నీయానలను మేము నెఱవేర్తుమమ్మ !
రండోయి సఖులార ! రంగతల మిదియె
గుడికట్టి చెయిచఱచి కుప్పించి దుమికి
తేలియాడఁగ రండు తిరిగి యీస్థలిని.
ఆశ్చర్యచకితుఁడై యాటాడ మాని
మెలఁతపొలుపునుబట్టి మిత్రులం జూచి
కార్యసాధనఁ గోరి కాముఁ డిట్లనియె.

కాముఁడు :

(తనవారితో) (గమకము)

పో పొందు వేవేగఁ బొదలమాటున కిపుడె
యీస్థలప్రాంతముల నెక్కడో వినవచ్చె
తప్పటడుగులజాడ దారి తప్పినయొక్క
యభిమానవతి కన్నె యనిపించు నాప్రజ్ఞ
పదిమంది మన మున్న భయమందఁగా నోపుఁ
బో పొందు వేవేగఁ బొదలమాటున కిపుడె.

(తనలో)

ఆజ్ఞ విని సఖులెల్ల రటు మాయమైరి
కత్తెరబోనుఁగా గాంచ నాగృహము
నారంగు నాహొయలు నామంత్రమహిమ
నావిలాసం బంత నమ్మఁగాఁ జనుఁడు
మాయమ్మ మారెమ్మ మందలో నుండు
పశుకోటి నేమించి పాలింతు నేను

మాయమంత్రం బింత మాయింపనేని
తూలమటు వాయువునఁ దూలింపనేని
వెలయించి కనుకట్టు విభ్రాంతిఁ గొల్పి
తాఱుమాఱుగఁ జేసి తంత్రంబు పన్ని
దర్పంబు విడనాడి దయఁ జూపనేని
పేద సంసారి యను విశ్వాస మొదవఁ
దీపు లొల్కెడుపల్కు తేనె లందిచ్చి
మానరక్షకు నట్లు మర్యాద విడక
వర్తించి హృదయంబు వశముఁ గొననేని
అభిమానవతి కన్నె యనుమాన మందు
వలఁబట్టు మత్స్యంబు వలదు విడువంగ
నిదె యిటుల రానయ్యె నీకన్నెమిన్న
పొడసూపకే కాంతుఁ బొలఁతియంతరము.

ప్రవేశము - సత్యా
(తనలో)

వినవచ్చెఁ గలకలము విపినాంతరమున
శ్రుతి నమ్మఁ దగినట్టి శుభమార్గదర్శి
మధుపానమత్తులై మర్యాద విడిచి
విషయసుఖముల కెపుడుఁ బ్రియశిష్యు లగుచుఁ
జోరులై జారులై జూదములె పనిగ
రాత్రులం దిరుగాడు రక్కసుల మూఁక
ప్రతిభాష లనితోఁచుఁ బరికించి చూడ.

ఖలులు గూడినచోటఁ గా లూన రాదు
మానభంగము సేసి మర్యాద యనును
సాధులఁ బీడించి సరసమది యనును
కానిమ్ము చూడవలె గతి లేని యపుడు
దిక్కులే దనరాదు దేవుఁడే దిక్కు
సాహసంబున లక్ష్మి సమకూరుఁగాదె
శీలంబె సాధ్వికి శితఖడ్గ ధార
చేరవలె జూదరులఁ జేతఁగాని యుక్తి
దారియేర్పడ గృహముఁ దఱియఁగా వలయు.
నాయనుఁగుసోదరులు నన్నిచట విడిచి
యాయాస మనఁబోక యతిప్రీతిఁ గదలి
యీతరుచ్ఛాయల నీరేయి గడుపఁ
గా నెంచి వనలక్ష్మి కారుణ్యబుద్ధి
నిడు రుచిరఫలరాజి నెటులో కొనివచ్చుఁ
బనిఁబూని యాకుంజపాళిలోఁ జొచ్చి
జాగయ్యె రాలేదు సంధ్య మీఱినది.

ఏలతమ్ములు తడసి రెచట నున్నార
లీచింత హృదయంబు నేర్చుఁగాఁ దొడఁగె.
కాంతారసీమలోఁ గడుదూర మేగఁ
దిమిర మంతటఁ బ్రాఁకఁ దెన్ను లేర్పడక
తారాడుతమ్ములఁ దమము మ్రుచ్చిలెను
దొంగవే రజని ! యోదోషంపుఁబ్రోవ !

దొంగవు కావన్న దొసఁగుఁ దేఁజూతె
దొంగవు కావన్న దారమున మింట
వ్రేలాడి వెలుఁగిచ్చు విమలోడురాజిఁ
బలుమారు తైలంపుఁ బ్రాఁతిలేకుండ
దిక్కులు గనలేని తెరువరికిఁ బ్రీతి
దారిఁ జూపుచుఁ గ్రాలు ధర్మమూర్తులను
నీగర్భమున డాఁప నీతియే నీకు ?
నిశ్చయం బిచ్చోట నే విన్నయట్టి
త్రాగుబోతుల హాస్యతంత్రంబు నడచె
నంతలో నేమాయె నాశ్చర్యమాయె
మటుమాయమైపోయె మానవునిజాడ.
ఏమి కానోవునో యేమి తోఁచ దిఁకఁ
బలుపోకలై మనసు భ్రాంతిచేఁ గలఁగె
దయ్యాలు భూతాలు తలఁపులోఁ దోఁచె
నచ్చుగా వికటంపుటాకృతులు పిలిచె
వాయుజిహ్వాలయందుఁ బ్రతిభాష లెడతె
నెడఁదలో నెగఁబ్రాకె నీతీరు భ్రాంతి
యిసుమంతఁ గలఁచిన దేమంచు నగితి.
భూతాలు ప్రేతాలు భువి నెన్నొ పుట్టు
క్షణములో మనసులోఁ గన్పట్టు నుడుగు
సత్యశీలుర నెందు సంకల్పధనుల
నాత్మవిశ్వాసమున నతిధీరమతుల
భ్రాంతిఁ గొల్పఁగనోపు, భయపెట్టఁగలవె ?

స్వాగతం బమ్మ ! విశ్వాసమా ! రమ్మ !
నిష్కలుషమతి వంచి నీకనులు దెల్పు;
ఆశాలతాతన్వి ! యతిపూతచరిత !
నాయుండ విడిపోక న్నాతోడు కమ్మ !
బంగారుపసలీను పక్షద్వయంపు
దివ్యకామిని వమ్మ తెలియఁజాలుదును.
కన్దోయిఁ గన్పట్టెఁ గాంతరూపంబు
విశ్వాస మూనంగ వేవేలకనుల
విధితరణి దరిఁ జేర్పు విపదబ్ధి మునుఁగ
అవినీతు లెల్ల నా యాత్మశుబంల్లై
పాపాత్ము లాత్మీయబంధములు గోరి
చేతులారఁగఁ జేయు చెనఁటిచేష్టితపు
ఫలరూపమున మించి బాధించుఁగాని
పడఁతులశీలంబు పరువు మర్యాదఁ
గాపాడ నిశుండు కరుణతోఁ గాంతి
గల్గి భాసిలుదివ్యకామినిం బంప
దుర్మతుల్ పతిఁజేర దుష్కరము గాదె !
మోసపోయితినేమొ మోహమో యేమొ ?
మొయిలుచానల ముట్టుమోముతళ్కెమొ ?
తరుణియంతరమందుఁ దళ్కుమనిపించె
శుభసూచకం బిద్ది శోధింపవలయు.
కంఠోక్తిఁ బిలువంగఁ గాదు సోదరులఁ
గాన వైశద్యమునఁ గాంతారసీమ

కడముట్టఁ బ్రతిభాషఁ గన్పింపవనగును.
యత్నంబు ఫలియించు నంచు నుత్సాహ
ముదయించి ప్రోద్బలం బొదవించె లోన
నాతమ్ము లిందింద సడయాడనోపు.
చల్లగా గాలిలో సందేశ మట్లు
శ్రుతిపటి గానంబు సొచ్చి నంతటనె
శబ్దాధిదేవత చాయనే వచ్చి
తమ్ములు ననుఁజేర దారి యేర్పడును.

(పాట)

విద్యుద్విమానాల విహరించు శారదా !
పవమానభవనాల వసియించు శారదా !
కంటి కేరూపానఁ గనరాని శారదా !
గంగపులకల మలఁగుగానంపు శారదా !
చక్రాంగ మాత్మీయచరితంబు వావిడిచి
విలపించి వినిపింప విసువూన కోదార్చి
వనుల లోయలలోన వసియించు శారదా !
ముద్దుఁగొల్పెడువా వె మోహనాకారులే
దుర్లభుఁడు నీప్రియుని దోపించువా రంచుఁ
బూలపొదరిండ్లతోఁ బొలఁతి డాఁచితివేమొ
న్యాయ్యమా తెల్పవే నాచిన్ని శారదా !
నినుఁ బ్రార్థనము సేతు నిశ్చలముగా నాదు

గానంపుఁ బ్రతిభాష కాననం బంతటన్
వ్యాపింపఁగాఁ జేయవలెనమ్మ శారదా !

కాముఁడు :

(తనలో)

దివ్య మున్మత్త మీతీరుగానంబు
మనుజకాంతలలోన మహిఁ గానఁగలమె ?
మానుషాతీతమౌ మహిమ గన్పట్టుఁ
జోద్యముగ నాకసము శ్రుతి మేళవించి
వాయువునఁ బ్రతిభాష ప్రాభవముఁ జూపె
శాంతమౌ యామినిఁ జల్లగా లేచి
మది నిండు గాన మంబర మావరించె
గిరినిర్ఝరీకాంతగీతములు వింటి.
మాయమ్మ మంజులమదకలితగీత
ములు వినఁ గంటివే మూర్ఛలో ముంచి
యాత్మను బంధించి యనువు స్వస్థలికి
పూతమై హృద్యమై ముదముఁ జేకూర్చి
సమ్మతిగల్గి శ్రావ్యమౌ మించుగీతంబు
లెచ్చటన్ వినఁ గాన నింతవఱ కేను.
వల్కరించెద నీమె వలయు నారాణి !
ఎవతెవమ్మా ! యిట్టు లీఘోరవిపిన
సీమకు రానేల ? చెప్పఁగదవమ్మ !

వనదేవతవా యేమొ వనము పుష్పించి
యామోద మొలయంగ నతివ పాడితివి.

సత్య : దేవతను గానోయి తెలియు మోయయ్య
సరిగాదు నుతిసేయ సాదు గొల్లండ !
శ్రుతిఁ బెట్టఁదగ దద్ది త్రప యడ్డుపడదె ?
గానసామర్థ్యంబు గర్వించి చూప
నీరీతి పాడ లేదీకానఁ దమ్ముఁ
గుజ్జులఁ బెడఁబాసి కూడఁగాఁ దలఁచి
యర్థినై దివ్యశబ్దాధిదేవతను
బ్రార్థింపఁగా నింత పాడితిని సుమ్మి.

కాము : కాంతరో విడిపోవఁ గారణం బేమి ?
సత్య : దారి క్రొత్తది యిట్టి దట్టంపుటడవి
నంధకారముఁ గ్రమ్మ నడుగఁగావలెనె ?
కాము : తోడ నడచెడువారు దూర మెట్లయిరి ?
సత్య : చనిరి పసిరికబీట శ్రమవాయ విడిచి.
కాము : మూర్ఖులో ! క్రౌర్యమో ! మోసగించుటయొ ?
సత్య : వలియూట నీరుఁ దే వడి నేగిరోయి.
కాము : ముగుదవగు నిను వీడిపోఁగల్గి రెట్లు
సత్య : రాజిల్లు కవలోయి ! రమణీయతనులు
త్వరలోనఁ దిరిగి రా భావించి చనిరి.
కాము : అంధకారము లలమి యడ్డఁగా నోపు.
సత్య : ఎంతలో దురదృష్ట మిటు నన్ను ముట్టె !

కాము : నీశ్రమ దగఁజాల నిలిచి బాధింపఁ
దమ్ములకై చింతఁ దపియింతువేమొ.
సత్య : అనుజులజాడకే యతిదుఃఖ మొదవె.
కాము : కౌమారధుర్యులో ! కలితయౌవనులొ !
సత్య : నూనూగుమీసాలనూత్నయౌవనులె.
కాము : పగలెల్లఁ బొలములోఁ బాటుపడి యొళ్లు
కాళ్ళీడ్చుకొని యింటికై వచ్చువేళఁ
గూటికై కర్షకుఁడు కూర్చున్నవేళఁ
గంటినే కవలను గనువిందుగాను.
ఆచిన్నిమలచెంత నతిమధుద్రాక్ష
పందిట నడయాడు పసచువారలను
బండుగుత్తులఁ గోయు భాగ్యశాలురను
గనులారఁ గంటినే కాంతరో ! నేను
సుందరాకారులే సుర లంచుఁ దలఁతు
దట్టంపు మొయిళు లందంపుహరిధనువు
లాటపట్టయినట్టి యానందధనులు
దృక్పథంబునఁ బడ్డ త్రుటిలోనవారి
నర్చింప మనసాయె నాశ్చర్యమాయె.
వనితరో ! నీవాడు వారలే యైన
నీకు సాయముఁ జేయ నీవెంట రాక
సమధికసుఖదంపు స్వర్గ మని తలఁతు.
సత్య : మంచిమాటాడితివి మాయన్న ! నీవు
వేగ నేనటఁజేరు విధమింత తెల్పు.

కాము: ఆహో టిటికఁ బచ్చిమానగాఁ గలదు.
సత్య: అంతమాత్రాన కోయన్న! యచ్చోటు
నీయుడుకాంతిలో నీకాఱుటడవి
దారి తెలిసినవారె తబ్బిబ్బు పడఁగ
ధైర్య ముండిన నేమి తగినసాయంబుఁ
గాంచ కేఁ జేరంగఁ గష్టమని తోఁచు.
కాము: సందులేఁ గాంచనివి చానరో! లేవు
విహరింపనిబయళ్లు వెలఁదిరో! లేవు
సెలయేటితీరాలఁ జిఱుదుబ్బులందు
గట్టులోయలయందుఁ గవ్వలఁ బొదరిండ్లఁ
గోరి తిరుగనిచోట్లు కొమ్మరో! సున్న
ప్రతిదినంబును దిరుగుదాటలే పడఁతి!
తాతముత్తాతల తావులే తరుణి!
నీతమ్మ లీకోన నెలవుకానియున్న
హద్దు దాటక యుండె యాయువకు లున్నఁ
దెల్లవారెడులోనఁ దెలియఁ జాలుదుము.
గూండ్లఁ గాకులులేవి కూయుటకు మున్నె
యనుజన్ములను గాంచనగును మన కబల!
ఇంతి! మన మదృష్టహీనులమె యైనఁ
గనిపట్టి నీవారిఁ గాంచునందనుక
నమ్మిక నాతోడ నాపూరియింట
సుఖజీవనం బిత్తు సుదతిరో! రమ్మ.

సత్య : సజ్జనుఁడ ! నీపల్కు సత్యమని తలఁతు
నిండునమ్మికతోడ నియతి గన్పట్టై
విశ్వాసమను విమలవిఖ్యాతధనము
రాజహర్మ్యములందు రచ్చకొట్టముల
దివ్యసౌధములందు దీపించు ననుట
నమ్మలేమది నటన న్యాయ మట సున్న
గగనకుసుమముఁ దెల్లకాకినే గనుట
శశవిషాణముఁ దివిరి సాధించినట్లు
పొగచూరు పూరిండ్లఁ బోరి బీదలిండ్లఁ
దలఁగక నియతమై ధర్మమై నిలుచు.

(తనలో)

ఈసాధుసాచివ్యమేఁ గొనఁగవలయు
నింతకన్నను రక్ష యేడ నేఁ గాంతు ?
దేవ ! న న్నొకకంటఁ దేరికొనఁ జూడు
నాకల్మి యత్నంబు నాపాటి గనుము.

(ప్రకాశము)

చనుమయ్య మున్ముందు చనుదెంతు వెంట.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

2. ప్రవేశము : అన్నదమ్ములు - కవలు.

(వని మఱియొక మూల)

అన్న : తారకామణులార ! తలఁగరే తెరను.
చందురుఁడ ! నీమోము చవి యింతచూపు

దారిఁ బోయెడువారు దరిఁజేరి యిచ్చు
నాశీస్సు లతిప్రీతి నందుదురుగాదె !
నీరదమాలలో నీటుగా మోము
తొలకరి మెఱపువలెఁ దులకింపరాదె !
అంధకారము గూడి యగపాళినీడ
లలముఁగా నతితీవ్రమై రేయి యడరె.
రాజు లేకున్నట్టి రాష్ట్రమై తోఁచె.

అధికారమును జూపి యాదరం బిండు.
మీబలం బేయిరుల మీరలేకున్న
నేపూరిగుడిసెలో నేమూలనైనఁ
గ్రాలుచుఁ జోద్యమౌ కాష్ఠంపు దివ్వె
మా కింతసాయమై మార్గంబుఁ జూప
నదియె చూపుడుచుక్క యగుఁగాదె మాకు !

తమ్ముఁడు : కన్నుఁగవ కింతసౌఖ్యంబు లేకున్న
గొఱియమందలసడి కూడదే శ్రుతికి
వేణునాదంబైన విన్పింపఁదగదె ?
గొల్లనియాలైన గుర్తింపఁగాదె
నిసికోడికూఁతైన నిలుపఁగ రాదె
యించుక ధైర్యంబు నింతయుత్సాహ
మిడు నంధకూపమున నీముండ్లపొదల ;
అదురదృష్టవతి యక్కగతి యేమొ
యెచ్చోటి కేగెనో యెటఁ గాంచఁగలమొ ?

చలి హెచ్చె ముల్పొదలు చాలఁగాఁ దనరు
నేయేటివలితీర మింతి చేరినదొ
తరుమూలముం జేరి తలదాఁచుకొనెనొ ?
కఱకుమోడులపైనఁ గదిసెనో శిరము
భయకంపితాంగియై పడియుండె నేమొ ?
కాఱడవి దృశ్యములఁ గంపించె నేమొ ?
క్రూరమృగములవాతఁ గూలెనో యేమొ ?

అన్న : శాంతించు తమ్ముఁడా ! శంక లిఁకఁ జాలు
నాపద లూహింప నగుఫలం బున్నె ?
అది యట్లె యగుఁగాక యైన రాబోవు
దుఃఖంబు లూహించి దురపిల్ల నేల ?
కల్లనిజములు గనక కలవరం బేల ?
పీతలఁపు లన్నియు నిజము కాకున్న
నాత్మవంచన యగుచు నది వెగటుదోఁచు.

సోదరి నిటులీవు చుల్కఁగాఁ దలఁతె ?
నియమబద్ధంబైన నిశ్చలంబైన
శాంతస్వభావంబు సాధించె సాధ్వి.
దీపంబు లేకున్న దిక్కేది యున్న
నంతమాత్రానకే యడలు పుట్టించి
శాంతభావముఁ గలఁచి చలియింపఁజేసి
యనుచితస్థితి కీడ్చు ననుమాట కల్ల.

శీలమే వర్మమై చెలియ నటు గావ
నాపదలు ముట్టలేవని విశ్వసింతు.

చంద్రసూర్యులకాంతి జలధిలో నడఁగ
నంధకారము గ్రమ్మ యరికట్టఁబోవ
నాత్మప్రకాశంబె యాధార మగును.

ఏకాంతమునె కోరు నెపుడుఁ దా జ్ఞాని
నల్వురు గలచోట నలఁగి చెడిపోవు;
నిర్మల రవిదీప్తి నిండి మది నున్నఁ
బట్టపగ లనిపించు పరకాళరాత్రి ;
పాపి యగుచో మలినభావంబు లడరి
పగలె దోషము ముట్ట భ్రమఁజెంది తూలు ;
తనమనసె నరకమై తలకించు సతము ;

తమ్మ : సత్య మిది జ్ఞాని దా సాధనకుఁ దివిరి
యేకాంతమును గోరి యేకాండగుహనో
యాశ్రయించును దపం బతిప్రీతి నేయ ;
ఆకుటీరముఁ జొచ్చి యందు మేను వాల్చి
హర్మ్యముల రాజువలె హాయిగా నుండు ;
సన్న్యాసి చీఁకులను సవరించు నెవఁడు ?
పొత్తముల్ పూసలు భోజనపుఁజిప్ప
లాశించి కాఁజేయు నాచోరుఁ డెవఁడు ?
శతవృద్ధులం బట్టి సాధించు నెవఁడు ?

పెరటికల్పక మట్లు పెన్నిధి యటుల
నార ముగ్గినపంక్తి నఱవిప్పఁబూల
సంతరించిన హేమచారుకుజ మట్లు
పరులు ముట్టకయుండఁ బాడు కాకుండఁ
గడుమోటుచేతులఁ గందిపోకుండఁ
గనకాంగికిన్ వలయు ఘనరక్షణంబు ;
తటి వేచి యాపదల్ దలపించునంద్రు.

ఏకతమ తోఁబుట్టు నిట్టికాఁడవి
నాపదల్ చెనకకే యలఁతిఁగా విడుచు
ననుమాట లే నమ్మ నగ్రజా! వినుము ;
నాతి కేమగు నంచు నచ్చఁజెప్పుటలు
లోభి దాఁచినపెట్టెలో నున్నధనము
దొంగవాఁకిటఁబోసి దొసఁగేమి యనుట ;
దీపమిడి గాలిలో దేవ! నీమహిమ
యని మ్రొక్కి నిలచినటు లగుఁగాదె యన్న!

ఒంటరి నిశ యంచు నులుకు లేదోయి
యాకాలమున డాయు నాపదల్ మెండు
రక్షకుఁడు లేనట్టి రమణిదేహంబు
పాపులస్పర్శకై భయమందవలయు.

అన్న : సోదరీమణి సౌఖ్యశుభభావ గరిమ
నిర్వివాదం బంచు విశ్చయం బంచు

భావింప నెందైన భయ మటులె యాశ
సమభావముగ నుండ సహజమౌ నాకు
నాశఁ జేకొని భయం బావలకుఁ ద్రోయ
మోదమున ననుమానమును విడిచిపుత్త్రు.
నీ తలఁచినటు లంత నిజరక్షలేక
దీనవై సోదరి దిగులుపడ దెపుడు.
కన్పడని బలమెంతొ గల దామెచెంత
మఱచిపోయితి వేమొ మానవతి గాదె ?

తమ్ము: బల మేమి ? ఈశ్వరబల మన్నమాట.

అన్న : అగునయ్య యతిగూఢ మతులమౌ బలము
పరమేశుకృప యున్నఁ బడఁతి దనవచ్చు
శీలమే శక్తియగుఁ జింత మనకేల ?
ఉపమింప శీలంబె యుక్కుకవచంబు
ధరియించి తన్వంగి ధన్వమున్ దాల్చి
తూణీరమున వాఁడితూపులను నింపి
గర్వమునఁ దిరుగాడు గట్టురాపట్టి
వలె ఘోరకాంతారవాటులయందుఁ
జొరరాని పలుముండ్లచొప్పులయందుఁ
జేరెత్తఁగూడని పెనుగొండలందుఁ
బ్రాణకంటకమైన బయళులం దెల్ల
స్వేచ్ఛగా సుఖముగా విహరించఁగలదు.

శీలభాస్కరదీప్తిఁ జెలియ వెలుఁ వొందఁ
గ్రాహుఁడు చోరుఁడు కోడెగాఁడైన
కన్నె మానము కలుషకలితముగఁ జేయఁ
జాలఁడు ; కన్నెత్తి చాయఁ గనలేఁడు.

ఇంతేల మరుభూమి మృత్యువాసముల
బెస్తలకోటల భీకరాకార
మల జాతిగుహలందు ముగుద ధైర్యమున
రాణివలె రేవగలు రాజ్యంబు సేయు
గరువ మనఁ గావోయి కపట మనఁగాదు
ఏపాపమతియైన నెప్పట్టునైన
మంచులో నగ్నిలో మడులపంకములఁ
బొడగట్టు భూతాలు పొరిఁ బంత్రికత్తె
పొగరుఁ బట్టినయట్టి బోడిప్రేతములు
పాతాళగృహములఁ బైశాచవృత్తు
లెంతమాత్రముఁ గష్ట మీఁజాలవయ్య
సాధుశీలముఁ గన్న సతి ముట్టవయ్య.

విశ్వసింపఁగలేవె విను మెన్నొ పూర్వ
గాథలు నుతియించుఁగా శీలఘనత !
భిల్లభామిని రూపుఁ బ్రతిగాఁ దాల్చి
కోదండమును దూపుగుమి చేతఁబట్టి
సింహేంద్రవాహిని చిచ్చుకత్తె యెపుడు

కాంతశీలముఁ గాచు; ఖలుల శిక్షించు.
హృదయంబులో డాఁగి హెచ్చుజల మిచ్చుఁ;
జాలుకొఁజూపుల సత్తి చూడ భీతిల్లి
దుర్మతి సాహసులకు దూరమున నిలుచు
వనముల రాణియై పాలించు గౌరి.
సత్తి యిచ్చినశక్తి సాయమై యుండ
రక్తి సీతను బట్టు రావణాసురుని
ముల్లోకములనేలు శూలబలు మడఁగె
సామజసుతుఁడుగాఁ బచ్చె యుద్ధమున.
నీచకిరాతుండు నీటుకాఁ దగుచు
దమయంతి చూపులో దగ్ధమై పోయె;
కేసరికి సరియైన కీచకునిశక్తి
రమణి ద్రౌపదిఁ బట్టి రాళ్ళపాలాయె.
సత్యవంతునిఁ గొంచు సమవర్తి యేగఁ
గొంచె నొకచోఁ బెట్టి పొలఁతి సావిత్రి
భక్తియుక్తిని ధర్మవాదంబు సల్పి
యంతకుని మెప్పించి యందె వరములను
విభునితో సుఖముగా వెలఁది మనఁగాంచె.

పశుబలం బిటు మంటిపాలౌను జుమ్మ
సత్యశీలముఁ గన్న సతి నెవఁడు ముట్టు?
నింగలం బోడిఁ గట్టి యెవఁడు నిదురించు?
నిర్మలచరితంబె నిత్యనకుఁ బ్రీతి

ఆశ్చర్య మనిపించి యర్చించు జనము
స్థిరశీలవతిఁ గావఁ జెంతనే దివ్య
కాంతలు పదివేలు కనిపెట్టి యుంద్రు.
పాపములఁ గలఁచి తత్పాలనము గలఁ
బూతదృశ్యము లిచ్చి పోషించి మనసుఁ
బొంగునట్టులఁ జేయుఁ బుణ్యచరితలకు.

సజ్జనుం డీదివ్యచారిత్రకథలఁ
బఠియించి యుత్తేజ భావంబు వడసి
నిత్యయుక్తినిఁజేసి నిజము గనఁజాలి
పరమాత్మ క్షతిలేనిపదముఁ జేపట్టు ;
ఖలుల కసాధ్యంబుఁ గనలేరు పరులు
మోహాబ్ధిలోఁ జిక్కి మోసపోయెదరు ;
దుశ్చరిత్రంబులు దుస్తంత్రచలిత
దుర్మదవిక్షేప దోషంపురుచులు
కామవికారంపుఁ గల్మషంబంత
హృదయాంతరంగముల నేపుగాఁ జిమ్మ
నాత్మనిస్తేజమై యంధమైపోవు
దేహవాసనపోదు దెసపశుచింత
దేవధామంబన్న దివ్యగుణశక్తి
మది విస్మరించును మలినంపుఁద్రోవ
విషయగర్తము త్రవ్వి స్వీయనాశంబుఁ
గోరి దుర్మతి యందుఁ గూలి చెడిపోవు.

తమ్ము: పరతత్త్వభావంపుఁ బరిమళశ్రీలు
రసవార్ధిలో ముంచి రక్తి గట్టించె
వడి మూర్ఖుఁ డన్నట్లు పరుషంబు గాదు
భారతీమృదుగీత భాగ్యంబుఁ బోలు
అమృతమయభక్ష్యంపు టతులంపు విందు
నత్యంతముం గొన్న నధిక మనః మాట
లారాజ్యమున నెప్పు డనుట వినరాదు

అన్న: (వినుట నభినయించి)
విను విను విందుగా వినఁబడె శ్రుతికి
పదపూతపాతంబు పవనంబుఁ గలఁచె.

తమ్ము: ఏ నట్లె తలఁచితి నేమి గానోపు ?

అన్న: ఎవ్వఁడేఁ గానోపు నీకానఁ దిరుగు
మనవలె దారి తార్మారై నవాఁడు
కానదరి నివసించుకాఁపు గావచ్చు
దొంగయే కావచ్చు దోపిడికి వెడలె.

తమ్ము: ప్రభుఁడె సోదరి నిందు రక్షింపవలయు
సామీప్యవర్తియై నడి తోఁచఁబడియె
ఖడ్గంబు చేఁబట్టు! కాచుకోవలయు.
పల్కరించెద స్నేహపాత్రుండె యైన
పరిగూడి మనతోడఁ జనవుమెయి నుండు
కాకున్న స్వీయరక్షణ యన్న ధర్మ
కార్యమున నీశుఁడే గలఁడు మనపట్ల.

(ఇట్వరి వాక్యము)

గొల్లవేసము నూని గూఢచరితమున
మెల్లగా మావెంట మీఱి రానేల
ఎవఁడవో మాటాడ కిటు రాకుమోయి
దరి రాకు మాఖడ్గధారలం బడుదు.

ధర్మవు: కంఠ మెవ్వరిదానో ? గాంచ యువరాజో ?
పల్కు మింకొకసారి హాయి విశ్రాంతి.

తమ్ము: కానోపు మనతండ్రి కర్షకుం డితఁడు.

అన్న: కమ్మపిల్లనగ్రోవిఁ గలియు నీగాన
కళ వినఁ బర్విడు కలికిసెలయేఱు
త్రుళ్ళింతలోఁ గొంత తూఁగి దా నిలుచు ;
ప్రసవమాధుర్యంబు పర్విల్లఁజేసె
నిటు కీవు మిత్రుఁడా ! యేల వచ్చితివి ?
గొఱియ నొక్కటి మందఁ గోల్పోతివేమొ ?
చినిమేక నేతల్లి చేరనే లేదో ?
వెలుఁగు పెనుగాలికే వెలిఁబడ్డదేమొ ?
ఈమాఱుమూలలకు నేల వచ్చితివి ?

ధర్మ: యువరాజ ! లేఁడు నీ కుపమింప సముఁడు
ప్రభున కీవానందపాత్రుండ వయ్య
మాప్రాణమని నిన్ను మన్నింతుమయ్య
నాగొఱ్ఱె నామేక నా కున్నధనము
సర్వంబు పోయినన్ శాంతిఁ గోల్పోవ;

నీకార్యభారమున కివి యేటిపాటి !
అగుఁగాని యాయమ్మ యతిపూతచరిత
కన్నె విడిపోవంగఁ గారణం బేమి ?
అన్న : అతివిషాదముఁ గూర్చె నయ్య విన్పింతు
మాతప్పు లే దిందు మాప్రమాదంబు
గాదు ! కోల్పోతి మీకాననంబందు
మాసోదరి న్నేము మార్గంబుఁ దప్పి.
ధర్మ : పోలునె విధి కిట్లు ? పుణ్యహీనుండ !
నాభీతి నిజమాయె నాబాధ హెచ్చె.
అన్న : భయమందు వది యేమొ పల్కు శీఘ్రముగ.
ధర్మ : చెప్పెద వినుమయ్య చిత్తమీ విచ్చి.
దివ్యభారతిబోధ తెలియఁ గన్నట్టి
ఋషితుల్యులౌ కవుల్ కృతులందుఁ బల్కు
బేతాళవట మన్నఁ బ్రేతంబు లన్న
నరకలోకం బన్న నమ్మకము లేక
యజ్ఞాని విశ్వాస మందుంచకున్నఁ
గలవయ్య భూతముల్ కల్ల లనఁగాదు
నమ్మలేకుంట యంధత్వమును మించు.

నీవికృతారణ్యమే వాసగృహము
గాఁ గుజచ్ఛాయలఁ గనరాక దాఁగి
కాముండు నివసించి కడుఁ గ్రూరుఁ డగుచు
జనుల మోసముచేసి జయపతా కెత్తు

నింపైనవిషపాన మిచ్చి లోఁగొనును.
మనుజభావము వీడి మనఁ బశువులట్లు
పశుత మోహమునఁ దాండవము సేయ జనుఁడు
జడత రూపముఁ దాల్చునరణిఁ జూపట్టు ;
ఏకొంచఁ బశువుల నే మేపుచుండి
క్రిందిలోయలఁ గాముక్రీడలం గాంచి
సత్యమేఁ గనుఁగొంటి శ్రద్ధగా వినుఁడు ! 70
రాత్రు లీలోయలో రక్కసులమూక
తోఁ గూడి కాముండు దుష్టచేష్టితము
లెన్నెన్నొ వెలయించు నెటొ మాయఁజేసి
దొడ్డిఁ బెట్టినయట్టి తోఁడేళ్ళపోల్కి
వేళ్ళఁ గాంచిన పులులవిలఁ దలపింపఁ
వనవారితోఁ గూడి రటము మాఱ్రోఁగ
బొబ్బ లార్భాటముర్ భువి దివి నింపఁ
గాఁజేసి మనుజులఁ గంపిల్లఁజేయుఁ,
గుంభముల్ పోయించి కుంకుమఁ జిమ్మి
మాఱుమూలలయందు మారెమ్మఁ గొల్వ 71

సభిచారహోమంబు లతిప్రీతిఁ గూర్పుఁ ;
తెలియ కీమార్గమునఁ దిరుగాడుమనుజ
మత్స్యములఁ బట్ట బల్మాయలం బన్నుఁ.
బ్రొద్దుపోయినదాఁక మునిమాపు నేఁడు

మంచు గ్రమ్మినబీట మంద మేయఁగను
నెలమేటిగానంబు చెవి సోఁకినంతఁ
బవ యొండు మైమఱచి పాడుచున్ పసుచు
యెంత వెఱ్ఱిగొ కాన లే నుంటిఁ గాన
భావభంగాపర్తవశుఁడనై పడితిఁ
గనుమూయుతే వంతఁ గలకలం బాయె,
భూరుహంబులనుండి బొబ్బ లేతెంచి
గాలి యంతట నిండి గగ్గోలుపఱచె
నంత నాశ్రుతిపుటము లటు ద్రిప్పి వింటి
నాశ్చర్య మగునట్టు లాఁగె నాగోల.

నింతెరమాటున నిలకడ లేక
కలఁగి పర్విడునశ్వగతి తోర్పుమాలి
నిట్టూర్పు లెసలించు నిద్రాధిదేవ
తకుఁ గొంత విశ్రాంతి చిక్కె, నశ్వములు
భయ మింత డించి విహ్వలతఁ బెనఁబాసె,
ప్రశాంతి యొకనిమిష మే నిల్వఁ గంటి.

ఇంతలో మృదులమై హృదయంబు లాగు
గీతంబు వినవచ్చెఁ గిన్నరియె పాడె
నన్పింపె, ఘనసార మాయన్న తావి,
యుత్తరుబట్టియం దావిరి పోల్కి
వాయుగోళం బంత వ్యాపించి నిండె ;

శాంతమే యిట్టి యశాంతిఁ దాఁ గాంచి
తనతత్త్వమున్వీడి తథ్యముగ నట్టి
చాంచల్యమునకుఁ దా స్థాన మిడెనేమొ ?

శ్రుతి విచ్చి వింటి నాశుభగీత మపుడు
మృత్యుముఖజీవి కమృతతుల్యమ్ము మద్ది
ఆగానమాధురి యాకలస్వనము
గుర్తుపట్టితి నంత గుండె ఝల్లనియె
మహనీయగుణరాశి మర్యాద కిల్లు
మీదుసోదరి యంచు మేనెల్ల వడఁకె
భయము విభ్రాంతియున్ బలసి నన్ముట్టె
నతిదుఃఖ మటు నన్ను నాశ్రయించినది
ఆశ్చర్యమున నుఱక యట్టె నిలచితిని
అసహాయురా లామె యనిపించె నాకు.

రమణి గీతం బట్లు రక్తిగాఁ బాడి
ఘోరవిషజాలంబుఁ గూడిననుఁ గనదు
జవముకల్మినిఁ బర్వ సాఁగితి నంత
మైదానముల నెన్నొ మైమఱచి దాటి
పరిచయవశమైన బాటల నడచి
సందులు గొందులు చాలగా మీఱి
శ్రుతుల నాపాటయే సూటిగా నుంచి
పొంచి కాముండున్న పొద చేరులోన

(కలదు కామునిజాడఁ గాంచనాకలవు)
నేమని తెల్పుదు నింతి యూకాము
తో మాటలాడుచుఁ దొందరగ మిమ్ముఁ
గూర్చి యడుగుచునుండె గొల్లఁడని చేరి ;
ఆయాస మంతయు నడియాస యయ్యె
నసహాయ, ముద్దరా లధములచేత
నేపాట్లు పడనున్న దేమౌనొ యంచు
నిలువఁజాలక యొక్కనిమిషమున బాణ
వేగమున నిట వచ్చి వినుఁడు మిముఁ గంటి
నతివ కేమయ్యెనో యటుమీఁద నెఱుఁగ.

తమ్ము: నిసి, మబ్బు, చాయలు, నిర్దయులు గూడి
ముగు రేకమై యొక్కముదితమానంబుఁ
జోనడువఁ బూనిరి పురుషసింహములు ;
అసహాయురా లన్న నయిన నేమంటి
భయ మెందు కంటివి బదులాడ వేమి ?
అన్న : అగునయ్య యిపుడైన నల్లై పల్కెదను
నిస్సంశయంబుగా నిలుతు నద్దాన
విశ్వసించినదాని విడువ నెన్నటికి ;
నాపైంద్రజాలికు నదలింపు లన్ని
వానిదౌష్ట్యం బంత వ్యర్థమని తలఁతు.
దురదృష్టమును దిట్ట దుర్బుద్ధిమతము ;
ఏమౌనో యనుశంక కిటఁ దావు లేదు.

మూర్ఖత యనఁబోకు మమ్మాటి కిదియె ;
దుర్జాతి యెల్లపుడు దోషదూషితము
సాధులఁ బీడించు జయముఁ గనలేదు.

ధర్మ మెడలిన శక్తిఁ దలఁప నాశ్చర్య
మగుఁగాని సాధుల నంత వానిసలఁ
గాఁ జేయ వశమౌనె ? కష్ట మెంతైన
సుజనుల శోధించి శుభ మిచ్చుఁ దుదకుఁ
దనదౌష్ట్య మెంతయును దన్నె బాధింపఁ
దాఁ ద్రవ్వుగోతనే తాఁ గూలు శఠుఁడు ;

దుష్టులకు సాధులకు దుర్ఘటము మైత్రి ;
యత్న మెంతయు వ్యర్థమైన దుష్టాత్ముఁ
డనిలవశమునఁ గూడి యడరు నామేఘ
పంక్తులసాంద్రత భాస్కరుం గప్పఁ
బ్రతిహతి నాజలదపటలంబుఁ దూలు
నటులె వర్ధిలు మాయు నతిహీనుఁ డగుచు.

దీనికిం దప్పిన స్థిరఖగోళంబు
క్రుళ్ళినగ్రుడ్డందు ; కొండలన్గాక
యెండుటాకులమీఁద నిలగట్టి రందు
బ్రహ్మాండభాండములు పగిలిపోకున్నె ?
ఉదధు లేడును గలిసి యొక్కటై పోవె ?
కానిమ్ము రమ్మోయి ! కదలిపోవుదము.

ఈశ్వరధిక్కార మీఖడ్గ మెపుడుఁ
జేయఁగాఁ జన దనుజ ! చెనఁటి యామ్యేంద్ర
జాలికుతంత్రంబు సమయింపఁజాలు.

వైతరణీనదీపతిత దుర్జాతి
పాపరూపులు క్రూరపక్షిసంతతులు
చుట్టి కొల్వఁగనిమ్ము శోధించివానిఁ
బాతాళముననైనఁ బట్టి బంధించి
చెలియను రక్షింతుఁ జేజిక్కనీయ
మొఱకు నటుగాకున్న ముంగురుల్ పట్టి
కడికండలుగఁ గోసి కాకిగ్రద్దలకు
బలియిత్తు భూభరము వాసిపోవంగ

కర్మ : అయ్యొ ! యేమందు సాహసికుఁడవె యైన
నీఖడ్గ మిచ్చోట నిస్సహాయంబు.
సామాన్యసాధనాల్ చాలవీపనికి
నీమాయ మాయింప నితరముల్ వలయు.
కుంచెనాడించెనా కూలుఁ గిల్బిషమి.
అంగముల్ ముద్దయై యాకృతు లడంగు.

అన్న : అటులైన నీ వెట్టు లామాయలానిఁ
గదిసి యావార్తలఁ గని చెప్పనాయెఁ
ధర్మ : కన్నెమానముఁ గావఁగా నుపాయంబుఁ
బన్ను నామది కొక్క భవ్యంబు తోఁచె;

యువకుండు సామాన్యునోజఁ జూపట్టు
నైన నేర్పుగలవాఁడన్నియోషధుల
శక్తి బాగుగఁ గాంచి సామర్థ్య మందె
మిత్రుఁ డాతఁడు నన్ను మిగులఁ బ్రార్థించి
పాటలఁ బాడించి పడసి సంతృప్తి
మృదువైన పచ్చిక మెయి వాల్చి వినుచుఁ
దన్నుఁ దా మఱచి యద్దానికిన్ మెచ్చి
తోలుసంచిని విప్పి దురవగాహంపు
టోషధులఁ బదివేల నోలిఁ బేర్వేర
నద్భుతంబు నమోఘ మైనశక్తులను
తెల్పి యందున నొక్కదివ్యమూలంబు
మహిమఁగలదనియంచు మాయ మాయించు
నాకు నల్లనిదంచు నందుఁ గంటకమ
టంచును నద్దియే యన్యదేశముల
బంగరుపూ ల్పూచుఁ బ్రసవింప దిచటఁ
చెలియఁజాలరు దానిదివ్యమహిమలను
బందులుపెకలించి పాడ్వడఁజేయు
నర్జునుచే నున్న యాపాశుపతము
కన్న రక్షణయిచ్చుఁ గలిమి గలదంచు
నదె సుదర్శనమంత యలవి కలదగుట
నాపదలఁ గాపాడునని నచ్చఁబల్కి
మాయలఁ దొలఁగించి మాన్పు రోగముల
ఘాతాలఁ బోఁద్రోలి పూన్చు సౌఖ్యముల

వని తెల్పి నాకిచ్చె నది నాఁడు నేను
నుంచనిమ్మని సంచి నునిచి దాఁచితిని ;
అద్దాని యవసరంబాయె నిత్తఱికి
నన్నింతసత్యమని యనుభవం బాయె
జానుగ గుట్టెల్లఁ జని చూడ నాయెఁ
గుమ్మరపుర్వెట్లు గూడి కర్దమము
నంటక తా వచ్చిన ప్లేను మాయ
వారలఁ జొచ్చినన్ దప్పిరాఁ గంటి.
ఈయోషధి న్వెంట నిడుకొన్న ఓరు
పుట్టెఁడుబల మున్న ముట్టి కోటంత
వానిఁ జూచినతోన పైఁబడి తన్ని
గాజుగిన్నెలఁ గొట్టి కలమద్య మెల్ల
నేలపాలుగజేసి నేర్పునన్ వాని
మాయదండము గొనుఁడు మలఁగు నాపదలు
తోడివారలఁ గూడి ధూర్తుఁ డామీఁద
నట్టహాసముఁ జేయు నలుకు పుట్టించు
నగ్నిపర్వతమట్టు లనిపింప మంటఁ
జూపించి పొగలెగసి చుట్టు ముట్టంగఁ
గల్పించి తుదకుఁ దాఁ గన్నొఱఁగి యార్చు
ధైర్యమున నిల్వంగఁ దలఁగు నీచుండు.

అన్న. దారిఁ జూపుము గొల్ల ! తత్క్షణం బీవు
వెన్వెంట వత్తుము వేవేగఁ జనుము

దివ్యకామిని కేలఁ దిరముగా డాలు
పూని నడువఁగఁ దోఁచె మున్ముందు మనకు.

(ముగ్గురు నిష్క్రమింతురు)

౩. దివ్యోపవనము.

ప్రవేశము - కాముఁడు, సత్య.

కాము. అతివ ! రేవఁగఁబోకు మాక్షి యిది నీకు
కూర్చుండు మోకాంత ! కోపపడఁబోకు
రవ్వంత రుచి చూడః రాజ్య మేలించు.

ఈదండ మొక్కమా ఱేఁద్రిప్పఁగానె
జాబొమ్మ వాదువు రమణి ! నీ విపుడె
చొరరానివనములోఁ జొచ్చి యూర్వసియు
తీవమై పోయె నాతీరుగా నిన్నుఁ
పాదపంబవుగాఁగ బంధింపఁగలను
మంత్రశక్తుల కెందు మాఱున్నె యబల !

సత్య. మూర్ఖ ! ప్రేలకు మోరి ముట్టు నస్థరమె ?
స్వేచ్ఛామనోవృత్తి జనక నీ కగునె ?
భౌతికశరీరమున బంధములు నీకు
మాయల నౌఁగాక మందభాగ్యుఁడవు.
జయము ధర్మమె కొంచు సాక్షి యీశ్వరుఁడె.

కాము. చురచురఁ జూడంగ సుదతి ! యేమాయ
బాధ లేమాయనే పడఁతి నీ కిపుడు

కోపతాపము లింపుఁ గూడవే యింతి !
స్వప్నమందేన్ దుఃఖవార్తఁ గన వతివ !
యౌవనోద్రేకమున నడచు నూహాప్ర
పంచసువ్యాప్త సుఖభావమాలికల
కంచు విచ్చోట నొకలికి ! యెల్లపుడు ;
కాలమున దీవ లుత్కళికలం దొడుగు
నోజన్ దరుణరక్త ముప్పొంగె నింతి !
తొలుత నీయమృతబిందుయుతపానంబు
స్వచ్ఛమైన యుపాధిఁ జల్లనిపరిమళ
ములఁ బిల్చుచున్నది ముదమునన్ గ్రోలు
మానాఁడు హరిసుధ నంది దివ్యులకు
నీయఁడే యటువలె నెంతయో ముదముఁ
గూర్చుఁ దాపము మాన్చుఁ గోర్కె లందించు
మృదువైన యంగముల్ మిగుల శోషిల్లె
క్రూరతఁ దనులతఁ గుములింప నేల ?
క్రౌర్యమును బాటించి గాసిల్ల నేల ?
పడఁతీ ! ప్రకృతి యిచ్చు భాగ్యమంతయును
దాఱుమాఱుగఁ జేసి తప్పుఁ జాటెదవు
మనుజదౌర్బల్యంబు మను దానఁ గాదె ;
పాటుపడ భోగంబు బాధపడ సుఖము
పగలెల్లఁ బనిసేయ వలయు విశ్రాంతి.
అతివ ! నీతాపంబు లడఁచు నీమధువు.

సత్య. అంతయు నసత్యంబె యగు మోసకాఁడ !
సత్యదూరుఁడ వగుచు సద్వృత్తి వెడల
నడరు నీజిహ్వాగ్రమం దసత్యంబె ;
నీపూరియి ల్లంటి నీవాస మిదియె ?
ఇదియె నీ విడురక్ష యింతులకు మూర్ఖ !
ఇట్టివికృతరూపు లీవింతదృశ్య
ములు నీయఁజాలునే ముక్తికాంతులను ?

ఆదయామయుఁడె నన్నరసి పాలించు
నీయింద్రజాలంబు నీదుమోసంబు
సాధువేషము నూనసాఁగె నింతకును,
నమ్మకముఁ బుట్టించి నన్నిటకుఁ దెచ్చి
పశులఁ బ్రతారింప వలఁతిపానకముఁ
ద్రావించి మతి చెఱుపఁదరమె ? నీచుండ !
అగుఁగాక యమృతమె యతిపవిత్రంబు,
దుష్టుఁడవు నీకరదూషితం బగుట
ముట్టి రుచిఁ జూడంగ మూర్ఖ ! నే నొల్ల.
సాధుసంగతిఁగాక సద్వస్తు వున్నె ?
సత్త్వ మేదిన దాన స్వాదుత్వ మున్నె ?
మితభుక్తి గలతుత్తు మెచ్చు దారసము.
కాము. శుభదంబు లైనట్టి శ్రుతు లున్నవంచు
మనువు చెప్పిన ధర్మమార్గ మటంచు
ఋషులు దెల్పినయట్టి ఋజుమార్గమంచు

నియతి, మితి, యింద్రియనిగ్రహం బంచుఁ
దాటాకులన్ వ్రాయఁ దథ్యమని నమ్మ
నరునిమూర్ఖత గాక న్యాయ మందున్నె ?
ప్రకృతి గర్భభరంబు శ్రమనాక తాల్చి
వితరణశీలయై వెల్తిలేకుండ
విశ్వమంతయు నింద విరితావిఁ జిమ్మెఁ
బాడియున్ బంటయున్ బశువృద్ధి గదుర
జలజంతుసంతతి జలధి నిండార
నేమని ప్రసవించె నేల పెదఁజల్లె :
ఆనందమును గూర్చి యభిరుచి వింత
భేదముల్ గనిపట్టి ప్రీతి మన కందఁ
జేయ నెంచియెకాక శ్రీలు నిష్ఫలము.

పట్టుపుర్వులు కోట్లు పనివిని మృదుల
మౌ పట్టుపచ్చని యంగళ్ళ వడకఁ
గాంచుట సుతులజోక యలంకరింప.
ఏమూల నేకొదువ యింతయున్ లేక
స్వీయసంతానంబు చెందఁగా సుఖము
పూజార్హమౌ సర్వభోగంబు లీయఁ
దనగర్భగోళమున దాఁచె నవనిధులు,
రత్నరాసులు సాకె రక్తి గర్భమున ;
ఇంద్రియనిగ్రహం బెంచి లోకంబు
కూరాకు నూపంబుఁ గూడుగా మెసవి

తెలిసిటితేటలన్ దీర్చి దాహంబు
ముచుకబట్టలఁ గట్టి మురిసిపోవంగఁ
గలసిరి సగమైనఁ గాంచఁగా లేము.
కన్న దింతయు వెగటుగాఁ దోఁచు మనకు.

పరిపూర్ణదానంబు పాటింపకున్న
నంపఁ గృతఘ్నులమన్ బిరుదు మనకు ;
స్తుతిపాత్రు నుతియింప సూక్తులే గనము ;
కాసు వీడఁగలేని కసులోభిప్రభువు
సేవించుదాసుని సిరి యబ్బు మనకు,
శిశుసంతానంబు హీనగతిఁ గాంచుఁ,
ప్రకృతి తనభారమున్ భరియింపలేక
యడఁగంగ మనబ్రదుకు లతిభారమౌను.
ఆడమాపిరి వెడ నిరర్థకపుఁబంట
నేల క్రుంగఁగఁ జాల నెగడు సస్యములు,
వనిల మంథతమీఱ నడరు ఖగతతులు,
పాలించుప్రభు వేచఁ బశువు మితిమీఱుఁ,
గడలి నిండియుఁ బొంగఁ గ్రాల్ రత్నచయము,
చెత్తనివజ్రాలె యేవి తారలయి
యూఱక బడియుండు నుదధినెన్నుదుట,
లోలోనఁ దమకాంతి లుప్తమై చనఁగఁ
బెంపంది కొండలై విధిగ నిను మోముఁ
వేఱిపారఁగఁజూచుఁదేలి సిగ్గేది,

నారాజమకుటముల రాజిల్లురవ్వ
లోఁడలు వగులంగ నుదధి మెయి పెంచు.

అతివ! విను నామాట లడఁచు నీసిగ్గు;
శీలమని వాదించి చెడి మోసపోకు.
అంపమనఁగా బ్రకృతి కనునాజె మఱియు
మాఱుచుండఁగవలయు; మహిఁబూడ్చఁదగదు.
అంవలియాధిక్య మనుఁ బరస్పరము
భాగించి భోగింపఁ, బరమార్థ మిదియు.
వివిధభోగములందు వెగటున్న వేల?
యుక్తకాలము దాఁట నువిద! నీధనము
కోయని పూవట్లు కొమ్మనే వాడి
తల వాంచి నశియించుఁ దారుణ్య మెడలి.
అంగడిఁ బెట్టనగు నానందప్రకృతి
రాణివాసముఁ జేర రాణించు నెట్లు?
ఉత్సవంబుల రచ్చ నుయ్యేలల నూఁపఁ
బనితనము భావించి పరులు మెచ్చెదరు.

సంసారపక్షంపునారు గృహమంచె
జాన సంసారియన్ దగునామ మబ్బె;
చెన్నెది బిరుసులౌ చెక్కుటద్దములు
పసలేక కళ డిఁదువడు దేహకాంతి
యింట దాసిగ నుండ నీవౌనుగాక

నూలు వడకుటకైన నుదుటిబ్రా లగుత ;
పదలేటి బంగారుచాయ గల మేను
తుమ్మెద బారుతోఁ దులఁదూఁగు వేణి
శిత కాండజాలమ్ముఁ జిమ్ముకన్దోయి
యంటి మీటిన విచ్చు నధరబింబంబు
భాగ్యముల కిక్కాలయౌ వరువంపుజోడు
సంసారబంధముల నరిగట్టఁ దగదు.
అర్థాంతర మగు నీయందచందముల
తారుణ్యవతి నీవు తలపోసి చూడు.
తగుమానిసిని వినఁ దగదె నామాట?

సత్య :- (తనలో)

నిరయవాతావరణ నికటదేశమున
ననువుగా దెటు మాటలాడంగ నాకు.
బాహ్యాదృష్టులఁ గట్ట వశ్యమైనట్టు
లపధర్మసూత్రముల్ న్యాయమని పల్కి
యంతఃకరణవృత్తు లాగఁగాఁ దలఁచె.
పాపి ప్రత్యేకించి వాదానుకూల
మైనయుపపత్తుల నందముగఁ దెల్పె
నాగర్వ మడఁగంగ నప్రతిహతంపుఁ
బ్రతివాదములు సల్ప బల మెంతో యుండి
ధర్మ పూరకయున్నఁ దప్పు లోకములు.

(ప్రకాశముగా)

పూఁతపంటవలంతి పూర్ణగర్భంపు
ఫలము తెగతినఁగ సుతు భాషించె నంచుఁ
బశువ ! ప్రకృతి దూఱ భావ్యంబు గాదు
సుతుల సౌఖ్యమె కోరు సుజనని యట్లు
నియమబద్ధముగాఁగ నిజజీవనంబు
గడుపుధన్యులకుఁగాఁ గల్పించె ఫలము.
ధనమదకామినీదత్తసురభోగ
సంతతి పోకలై చని యచ్చటచ్చట
విషయసుఖములె మెచ్చి పెనుగరువ మూను
నొకరిద్దఱిని ముంచి యూపు డోలికల.
దారిద్ర్యమున స్రుక్కు ధర్మమూర్తులకుఁ
దగుభాగ మందినఁ దలఁగు భూభరము.
అపుడె ప్రకృతిఁ గన్న యఖిలఫలరాజి
చక్కనియుపయుక్తి సమభుక్తిఁ గాంచు
నపుడె యీశ్వరుఁడందు నభినందనంబు
లపుడె సుతు లందినటు లానందమందు.
తిండిపోతులు తఱుచు తిని భక్ష్యవితతి
స్వర్గమున్ గనలేరు పశుత దము ముట్ట.
విశ్వాసరహితులై పీఢఁబడి జంతు
సమకృత్యములు పూని చవుల కెగఁబ్రాఁకి
నిందలపాల్సేయు నిజమాతృగృహము.
వివరింపఁగల దెంతొ వినుము చెప్పెదను

వలసినంతయు వింటి వలదందు వేమొ ?
పతిమానభంగంబు సమకట్టు నెవఁడు
వినరానిమాటలు విన్పించు నెవఁడు
వానికిఁ దెల్పఁగా భారతము గలదు,
కాని యుపయోగంబు కాసంత లేదు.
పడఁతికి శీలంబె పదనైనశక్తి
దానితత్త్వముఁ దెలియ ధాతకేన్ వశమె ?
ఆవ్రతశక్తియు నాధర్మపథము
విప్పి చెప్పఁగ నాకు విధియైన నేమి ?
ఆత్మశుద్ధియు దాని కనువైనశ్రుతియు
నంతరించినవాని కర్థంబు గాదు.
నీవంటిపాపికి నిర్వీర్యునకును
నీకల్లుకొంపయే నిత్యభోగంబు ;
తెల్పఁగూడదు నీకు దివ్యతత్త్వంబు.
అజ్ఞానతిమిరంపుటావరణ మంది
వికటమగుచాతురి వింతశాస్త్రంబు
భ్రాంతిఁ గొల్పెడు వాదపరికరంబులను,
సమకూర్చి భోగింప సరసుఁడవు నీవె !
మూరులవాదంబుఁ బూని యొప్పింప
బ్రహ్మకైనను వశమె ? భావింపఁ దరమె ?
అయిన యత్నముసేసి యకలంక మపరి
మితమూల్యశీలంపు మేలైనశక్తి
భావింప నాత్మలోఁ బ్రభవించునగ్ని

కీలికామాలలు కెరలి వ్యాపింపఁ
గరుఁగుఁబో దాగుండె కరుణించినట్లు.
పులకరించినయట్లు పుడమి కంపింప
నేలమట్టముదాఁక నీమాయకొంప
పడికూల నీశిరము పగిలిపోకున్నె ?

ఘ :- (తనలో)

సతి పల్కినది యంత సత్యమని తోఁచె
నతిలోక మగుశక్తి యడరెఁ బల్కులను
మానవాతీతమగు మహిమ గన్పట్టె
భవమాది గననట్టి భయమాయె నాకు ;
నస్వేద మనిమేష మమరభావంబు
నయినదేహము నిండి వ్యాపించె, మంచు
వలెఁ జల్లనై కంపభాజనం బైన
స్వేదజలపూరంబు చిత్రముగ నిపుడు
మర్త్యత గన్పట్టె ; మహి ననసూయ
ముమ్మూర్తులను బాలమూర్తులుగఁ జేయ
నమరు లందఱును భయమందినటువోలె ;
సత్త్వంబు వెలయింప సమయంబు వచ్చె,
నతివబలమును జూడ నవసరం బిదియ.

(ప్రకాశము)

నీయుపన్యాసంబు నిలుపు మోయబల !
నీశుష్కవాదంబు నీనీతిగతులు

మాసంఘనియమముల మర్యాద మీఱె.
వినఁజాల నిఁకమీద వెలఁది! నీనుడులు
వెఱ్ఱియెత్తినవారి ప్రేలడము లనెద.
పిచ్చిమాటలు మాని ప్రీతి నీరసముఁ
గ్రోల వెఱ్ఱియుఁ గుదురుఁ గుదురు చేకూరు.
ఒకబొట్టు చవిగొన్న నుత్సాహ మొదవు,
దైన్యంబు హృదయంపుదౌర్బల్య మడఁగు
స్వప్నసౌఖ్యము మించు భాగ్యమే యబ్బు.
చిన్నిబుడ్డును మాని చింత లటు ద్రోసి
తిన్నఁగా బుద్ధిమై దీనిఁ జవిచూడు.

ప్రవేశము - కపలు

(ఇర్వురివాక్యము)

ఓరోరినీచుఁడా! యోరిదుర్మదుఁడ!
అబలను నమ్మించి యాగడము సేతె?
ఈఖడ్గధారల నింతింతఁజేసి
నిన్నుఁ గాకిగ్రద్దలకు నిండుబలి యిత్తు.
(పరివారముతోఁ గాముఁడు ప్రవేశించును)
ఆగు మోరీ పంద! యతివవలెఁ బాఱ
నీ కెవఁడు బోధించె నీచాతినీచ!

(తమలో)

వీనితో మన కేల వెలిఁబడ్డఁ జేప
పురుషుఁడే? కాలికి బుద్ధులు చెప్పె.

(ధర్మదేవత బయల్పడి)

అయ్యయో ! విడిచితిరె ! యామోసగానిఁ
దప్పఁదలఁచితి రీరు తత్క్షణమ వాని
కట్టె లాగియుఁ ద్రాటఁ గట్టగావలదె ?
కాఁగట్టినంకెలల రమణి పడియుండెఁ,
గట్టెను దలక్రిందుగాఁ జేసిపైచి
మాయను సడలించుమంత్రముల్ చదువ
లేవఁగల దందాఁక లేదు కార్యంబు.
అయినఁ బోయినదేమి ? అడలఁగా వలదు
స్మృతిఁదగిలె నొకయుక్తి మేలగును మనకు.
అలపడెఁ గిన్నరీధ్యానగీతముల
సమకూడెఁ గవి గన్న సత్యదృశ్యముల.

కల దొక్కకన్నియ కడు సాధుశీల
కన్యభావము చెడదు కాలంబు చనిన
పేరు సరస్వతి ; విబుధుని తనయ
ఇల్లాండ్రు విబుధున కిరువురు గలరు.
జ్ఞాన మజ్ఞానంబు సవతులై పోర
జ్ఞాన మిల్లాలగుటఁ జాలలే కంత
గుహలు డొంకలుఁబట్టి గూఢముగ దానిఁ
గూడి కన్నియఁ గాంచి గుప్తముగ సాకె.
అజ్ఞానసతిఁ గూడి యవివేకిసుతునిఁ
గాంచి కష్టములంది గాసిల్లి యంత

ధైర్యమున సతి సుతులఁ దరిఁజేరనీక
జ్ఞానసరస్వతుల సరసకుం జేర్చె.
తగువారి నీర్ష్యాదితాత్పర్యమతుల
సాయమున నవివేకి జననితోఁ గూడి
తండ్రిని రణమంచు దయలేక చంపె.

సుఖముగా నేలుబడి సుతునితోఁ గనుచు
నజ్ఞానసతి సవతి నాసరస్వతినిఁ
గట్టించి బాధించి కడకు నిర్వ్వరను
గంగయమునలు గలియు గంగలోఁ ద్రోసె.
నాఁటనుండియుఁ గన్నె నామమున లోనఁ
బ్రవహించునది సరస్వతియంచు నొప్పె.
అతిపూతచారిత్ర యాముద్దరాలి
శీలంబునకు మెచ్చి చెలు లగుచు గంగ
యమునలు ప్రవాహంపుటడ్డాల నాగె.
నదిలోనఁ గ్రీడించు నాగకన్యకలు
ముత్యాల ముంజేత ముద్దియను గొంచు
నాగేంద్రుముందటన్ నయమార నిల్ప
నతివదుస్థితిఁ గాంచి యాదరముఁ జూపి
వృద్ధుఁ డంతట జాలి వెల్లువై పొంగఁ
జేతఁ గన్నియశిరము స్పృశియించి తనదు
కూఁతుల కిడ నమృతకుండ మందుంచి
యటమీఁదఁ బన్నీట నంగములు దడుప

నింద్రియద్వారముల నింకె నమృతంబు
జీవలత చిగురించెఁ జెలియ జీవించె
నతివ మృత్యువు దాటి యమరత్వ మందె
నంత నదీదేవతాఖ్య విలసిల్లె.
నేఁటికిని గన్నెయై నియమంబు నిల్పె.
మందల మునిమాఁపు మైదానమందు
మలఁగుచు నిచ్చలు మారికాగణము
క్షుద్రభూతముఁగూర్చు శుభదూరమైన
చేష్టలఁ బసిఁబట్టి సిద్ధమూలికల
సమ్మిశ్రితంబైన సరసజీవనముఁ
జిలికించి పోఁగొట్టు జేజే యటంచు
గొల్లఁడు నుతిసేసి కొలుపు లందించు.
నుతిఁబూని యాగొల్లసుద్దిఁ బాడుచును
నుత్సవము సాగించు నూఁకొట్ట నొకడు.
మల్లెలు మొల్లలు మఱి విరజాజి
సరములు గులాబులు సంపెంగవిరులు
కొల్లలుగ నాయేఁట గొల్ల లర్పింత్రు.
ఆక్రమకిన్నరీధ్యానగీతంబె
ముమ్మాటికిని దెల్పె ముగుదసత్తులను.
శీలప్రభావమున సిలుగులను బాపు
నమృతధారాప్రవాహంబుగా గీతి
కామధువుఁ జిల్కోడు కంఠంబు నెత్తి
ధ్యానించి పిల్వంగఁ దరుణి వే వచ్చి

సంకెలలు సడలించు సతి లేవఁగల్గు.
కన్నెమానముఁ గాచుఁ గాంతసువ్రతము.
ఆపదలు తరియించె; ననుభవము మెండు.
అసహాయురా లంచు నష్టపడితీరు.
యత్నించి చూచెద నానందగీత
మొకయింత సాయమై యుత్సాహ మీయ.

(గేయము)

అందంపుభారతీ! ఆగి నీ వున్నచో
టనె యుండి వినుచుఁ గష్టమునాక నాగీత
మున నర్థమును గాంచి ముదమున నిటురమ్మ.
అద్దంబువలె స్వచ్ఛమై స్నిగ్ధమై చల్ల
నగు నలలయడుగునన్ హాయిగా వసియించి
కమ్మతావులఁ జిమ్ము కబరికాభారమునఁ
గలువపూవులు దెచ్చి కట్టి వేణికగాఁగ
నల్లుకొను నిన్ దలఁతు నాలకింపవె, మాన
మనఁ బ్రీతి గాదటే, యల వెండిమలలోయ
వెలసినదేవతవు, వేడెదను భారతీ!
వినుమమ్మ మాముందుఁ బ్రీతిగా నిలుమమ్మ.
ఉదధీశుపై నాన యుంచి పిల్చెద నమ్మ.
వరుణదేవత యిచ్చు భాగ్యరేఖలె యాన

శేషాహిపడగల శ్రేణులే యూన
గంగయమునల మత్తగజయానమే యూన
ఇంద్రుని శతధార యేడేడు వాయువుల్
కృష్ణనీరదగర్భకీలితవిద్యుత్తు
లేటితరగలఁ దూలు నింద్రనీలఁపుఁదమ్మి
సోగలై నాచువలె సుళ్ళఁ దిరిగెడుకురుల్
కలువకాడలఁ బోలు కరపాళికాతతుల్
పద్మశోభలమించు పాదముల్ వదనముల్
ధర్మకలశంబులన్ వహియించి జతఁగూడి
జలకేళి సవరించు జలకన్యకలె యూన,
నిసినిసి నీసీట నీతీరములయందు
నచ్చంపుమగటాల నాసీనలై నెఱుల్
చిక్కుఁదీయుచుఁ జూపుఁజిలుకులు వఱపెడు
పాఁపకన్నెల యాటపాటలే యూనగా,
బృంద చూపినశక్తి, వేదవతియోగంబు
సీతదమయంతుల చిత్తశుద్ధులె యూన,
పవడంపుసెజ్జ విడి భారతీ! లేలెమ్మ
నిభంగరభసంబు నిలఁగట్టి యొకయింత
మాకార్యమును దీర్చి, మర్యాదఁ బాటించు
విశ్వాస మది యుంచు వేడెదను భారతీ!

(వినవె. రక్షింపవే)

ప్రవేశము :- సరస్వతి - సఖులు

(పాట)

సర:- ఏటిదరి చట్టముగ నేచి పూచినరెల్లు
నీలివావిలిప్రబ్బ నిండారఁబ్రాకిన
నీటిపట్టులయందు నీడవలెఁ గదలు నా
రథ మిప్పు డాపితిని, రత్ననీలపుసిరుల్
భాసిల్లు నుప్పొంగు భంగమాలికలందుఁ,
గమలగంధము లొలయు కలయంపిజల్లులన్
ముత్యాలకంకణాల్ ముగ్గులసొబ గందు
చంద్రికాసారంపు సాంద్రతోరణరాజి,
నవరత్నరుచుల విన్యాసంపుఁదీరు
ప్రతిబింబిత ప్రాంతధర్మకదళీతరు
కాండనిర్మిత రాజగంభీరవాహినీ
పదమున, భద్రముగఁ బంకరుహములమీఁదఁ,
గాలూనఁ గందని కలువరేకులమీఁదఁ
బాదమూనిన గుర్తుపట్ట శక్యముగాక
వచ్చితి, ధర్మదేవతవమ్మ ! నీ ప్రార్థ
నల్ వృథా పోఁజన్నె ? న్యాయమే జయమందు;
పిలిచినపని యేమి వినిపింపు మమ్మ."

ధర్మ : క్రూరమతి యపవిత్రు గూఢతంత్రమునఁ
బశుశక్తి, యవినీతి, బలయుక్తికతన
సతిశీలసత్త్వంబుఁ జైతన్యమాఁగె.

మాప్రార్థనల్ విని మాయమ్మ యిపుడు
తుచ్ఛని మాయలఁ దూల్చి నీశక్తి,
కట్టువీడఁగఁజేసి కారుణ్యమతిని,
సతిజీవములు నిల్పు చైతన్య మిమ్ము.
సరస్వతి : ఖలతంత్రములఁ జిక్కి కన్నెమానంబుఁ
గావ నాధర్మంబెగా గొల్లవాఁడ!
(ధీరత సతివంక దృష్టుల నునిచి)
తేజస్వినీ! నన్నుఁ దిరముగాఁ జూడు
పరమౌషధము లివి పావనవిమల
వాహినీగర్భసంవర్ధితకమల
సరససుధామోదసాంద్ర కంకణము
లౌషధప్రాయంబు లడఁచు రోగములు
నీయురఃకుసుమములు నిండఁ జల్లితిని,
ముమ్మాటిదె కరాగ్రములయందుఁ జల్లి
యధరప్రవాళముల నట్లె చిల్కితిని,
అంటఁగూర్చెడురసము లలముకొన్నట్టి
చలువతాసత్తుల సడలింపఁ జాలి
చెమరుచు చల్లనిచేత నంటితిని;
మాయమంత్రపుశక్తి మచ్చమాసినది;
ఉదయాద్రి నరుణరుచు లొలయుటకు మున్నె
గంగామహాదేవి కాంతకుంజమున
నిల్వ వేగము పోవ నియమ మది నాకు.
(అదృశ్యా యగును)

(శారద యటుపోప సతి యిటలేచె)

ధర్మ :

(ధ్యానించుచు సరస్వతి నాశీర్వాదించుచు)

తండ్రి వివేకంబు తాత సత్యంబు
ధర్మమే శీలంబు తాత్పర్యమతిని
మానినిన్ రక్షించి మహిఁ గీర్తిఁ గంటి.
నీయుపకృతి మఱువనేర్తు నెవ్వాఁడు !
నిండుజీవనవృద్ధి నీ కగుత మెపుడు !
తటము వొంగఁగఁజాలుతరఁగగమి వరల
మంచుమల చఱియల మలఁగి ప్రవహించు
సెలయేటికన్నియల్ చెలఁగి యెగఁబెట్ట
కుండఁ బరిపూర్ణకర మొగి నిచ్చుఁగాత !
వేసంగివెట్టలును వేడిగాడ్పులును
నెఱులు మించిననీదు నెఱికురులచాల్పుఁ
గంపింప శోషింపఁ గాకుండుఁగాత !
శిశిరశరదాపగాజీవకల్లోల
చండోద్ధతుల్ పంకసాత్కృతము గాక
కరఁగినపటికంపుఁగాంతుల నీను
నీజీవనఁపుఁ జెరువు నిర్మలం బగుత !
పటికంపుఱాలను బసిఁడిపంకంబు
నేటిదరి నీతరగ లెగఁబోయుఁగాత !
రమ్యహర్మ్యంబుల రాజనగరములు

రమణ నీశిరమున రంజిల్లుఁగాత !
ఏలా లవంగలత లీరముల నల్ల
నటనట నీతటము లందగించుతను !

(నతినిఁ జూచి)

కన్నెరో ! రావమ్మ కదలు మతివేగ.
ఈశుఁ డిచ్చినయూఁత యింత యుండఁగనె
యీనరకము స్వేడి యెగిరిపోవలయు
మాయలాఁ డేదైన మర్మంబు పన్ని
యాలసించిన మనల నరికట్టనోపు.
పుణ్యభూమిని మెట్టఁబోవునందాఁక
మాటాడఁగా రాదు మసలఁగాఁ జనదు.
ఈసాంద్రవనభూమి నిరు లేచియున్న
దారిఁజూపుదు, నమ్మ తరలు నావెంట
మీతండ్రి నగ రిటకు మెలఁత యొకక్రోసు
నుండ దీలేయి యట నుత్సవంబందు
సభఁదీర్చి రాజుంత సామంతమిత్ర
బృందము లభినుతులఁ బ్రీతిఁ దెలుపంగఁ
గూడిరి దర్శనముఁ గోరి ముదమంది.
ఒడయని కానంద మొనగూర్చుటకును
నటవిటగాయకుల్ నాట్యపరివేష
ముల్ సల్ప సిద్ధముగఁ బొలఁతి ! తా రుంద్రు.
నృత్తగీతములందు నేర్పు లేర్పడఁగఁ

జూచి సంతసమంది సోలి వారుండఁ
దటుకున మనరాక తథ్యముగ వారి
ముద మినుమడింపంగఁ బోయి కలియుదము.
నాతిరో ! పద పద నక్షత్రరాజి
యుడువీథి కెగఁబ్రాఁకియున్న నేమాయె
నడిమింట రేవెలుఁగు నవ్యముగ నుండె.

(నడతురు)

అల్లదే కనుఁడు మీయానందపురము.
దిశలెల్ల వెలుఁగొందె దీపంబు లవిగొ.
ఇదె నగరినటకులనృత్యంబు సాఁగె
మద్యమత్తత వీరు మనరాకఁ గనరు
తొలఁగ మార్గముఁజేతుఁ దోడనే రండు.

(గేయము)

మిన్నకే తొలఁగుఁడు మీయాట చాలు నిఁక
మంచిగొల్లలు రండు మఱియుత్సవమునాఁడు
మీగొల్లసుద్దులు మీతాండవంబులు
మెచ్చనాయెను వినుఁడు మేలైన మృదుగాన
లాస్యనృత్యములకలాపముల కదనాయె.
లలితమృదుపాదకమలంబు లానందగిన
రంగప్రదేశంబు రాజమణి హర్మ్యంబు
నారదనృత్యంబునకు నుద్దియైనట్టి
నీలంపుటుడువీథి నీకైన మగరాల

నిగనిగల్ దగఁజిమ్మ నిద్దంపుసేల్వవలెఁ
బసిరికపట్టిన పచ్చనిబయళుల
వనకన్యకలు సూపు పాటవంబును మీఱు
వాల్లభ్యమును గన్నవార లిటు వచ్చిరి !
మిన్నకే తొలఁగుఁడు మీయాట చాలించి.

(ధర్మువు తల్లిదండ్రులకుఁ బిల్లల నప్పగించును.)

"తల్లిరో ! ఇటురమ్మ తమ్ములు నీవు
మీజనని జనకుండు మిమ్మాదరింత్రు."

(పాట)

ఓరాజ ! ఓరాణి ! యుత్సవసమయమున
సంతోషసామగ్రి సమకూర్చి తెచ్చితిని.
చూడుండు చక్కఁగా సొగసై పెరిగినవి
మూఁడుకొమ్మలు మీకు ముచ్చట యనిపించు
ఉడుకుశోధనఁజేసి యుక్తకాలమునందు
శక్తిగాంచియు విభుఁడు సాధించి మెచ్చెను,
శాంతివిశ్వాసంబు సత్యధీతత్త్వంబు
లసిధారపై నిల్పి యచ్ఛమని పరికించి
పంపె నీకడ కిపుడు పండె నీకోరికలు
సుస్థిరం బగుకీర్తి శుభకిరీటంబులు
శిరమునఁ దాల్చిరి, చిద్రూపు పరిపూర్ణ
కారుణ్యమాలికాకాంతులు వ్యాపింప ;
విషయవినిపాతంబు విధిమీఱుహృదయంబు

జయశీలురకు లొంగెఁ జక్కఁగా నశియించెఁ,
జాటనగు విజయంబు జయజయధ్వనులతో:

(ఆటపాట లాగున)

భరతవాక్యము.

ధర్మదేవత :— ఇపు డబ్ధికడల కే నెగిరి పోయెదను
ఇరులు గ్రమ్మక యెచట నినకాంతి యెసఁగు
నతివిశాలము నున్నతాంతరిక్షమున
నాకల్పసుఖపద మందఁగాఁబోదు.
నందనవనములో నారయం డొకట
గంధర్వకిన్నరకన్యకలు నప్లె
యప్సరోగణములు నందందుఁ జేరి
కల్పకుజములనీడ గానంబుసలుప
వీనులవిందుగా వినుచు శ్రమవాయ
విమలవాయువుఁ బీల్తు వేల్పులన్ గూడి.
కుంజపుంజములందుఁ గోమిరెజొంపముల
వాసంతవనలక్ష్మి పరువంబు పొదలె.
సర్వర్తులక్ష్మి తనసారవస్తువుల
నంగడి వెలఁగొనక యమ్మకము సూపు.
క్షుత్పిపాసలులేని సురకాంత లవ్వి
కైకొనక ముట్టక కని యనుభవింత్రు.
మలయమారుత మొలయు మంచిగంధంబు
కమ్మకస్తురితావి గలసి పెనఁగొనఁగ.
ఏపుగా భూజముల నేలాలవంగ

వీరుధు లెగఁబ్రాఁకఁ బెరసె నెత్తావి.
ఇంద్రుచాపవిభూతి నెకసక్కె మాడు
నిగ్గు గల్గినపూలు నెత్తావి మిగుల
విరియఁగాఁ దీరముల విధుకరశిశిర
జలసేచనము సేయు సాధ్వి నిర్ఝరిణి.
కాటుకకళలీను గాఢతమాలి
కారమ్యవాటికల కాళిందివాలు
కాతీరములయందుఁ గంసాదిక్రూర
రాక్షసులఁ దునుమాడి రక్షించి జనుల
కృష్ణుండు పలుమాఱు క్రీడించె నెచట.
కలికి రాధికఁబట్టి కన్మొఱఁగిపోయి
శ్యామతమాలికాచ్ఛాయలు గప్ప
యమున నల్లనినీట నగుపడకయున్న
నెందెందు రాధిక యేడ్చెఁ గరుణముగ,
నాతావులను దాఁటి యాగకే పోదు.
వారితనయుఁడు రతిప్రాణనాథుండు
స్మరుఁడును మారుఁడు మనసిజుఁడు నాఁగఁ
బేర్వడ్డ పూవిల్తు పెద్దఱిక మంత
నీశుకోపాగ్నికి నింధనముగాఁగ
నాతి నదులే పొంగ, నగములే కఱఁగ
బిట్టు రోదనసేయ విని జాలిఁజెంది
దేవత లాజంట దివ్యతన్ బొంద
దీవించి కలిపిరి దిశలు వెలుఁగొందె.
యౌవన మానంద మను కవల లంత

మారునకు రతికిని సుమారుతై రెలమి !
పట్టినకార్యంబు పండె శాంతముగ.
పర్విడుదు నెగురఁగలఁ బంటవలంతి
కడలంది మీఱిపోఁ గలను త్రుటిలోన,
నింగి నేలయు నెచట నిలిచెఁ గొంగింట
నట కేగి మొగిళుల నంటిపోఁగలను.
కలువవలె రాజుతోఁ గొంత విశ్రాంతి.
ఉడుగణములో నొక్క యువిదనై యుందు.
అనుసరింపఁగ నన్ను నాస మీ కున్న,
మర్త్యులీ రమరులై మన నిష్ట మున్న,
మహి వీడి దివిఁ గాంచ మన సింత యున్న,
నిహమందె స్వర్లోక మింద్రభోగంబు
నందుకొనెడునదృష్ట మావంత యున్న,
శీలమే ప్రాణమని చిత్తమున నిడుఁడు !
శీలమే యిల నెందు స్వేచ్ఛావిహారి !
బ్రహ్మాండములు మీఱి పరముఁ దిలకింప
స్వర్గ మందఁగ నేర్పు వరశీల మిచ్చు.
దుర్బలత శీలంబుఁ దూలిపోకున్న
విభుఁ డొక్కఁడుండె ననువిశ్వాస మున్న
గోవువెంటను దగులు కోడెవలె విభుఁడు
వెన్నంటి సర్వదా ప్రియముఁ గల్పించు.
బల మిచ్చు శీలసంపదల నిలఁబెట్టు
ధర్మమే దైవంబు తథ్య మిది సుండి.

ఓం తత్సత్

ఇది శ్రీ షోడశాంత రాజరాజేశ్వరీ కలోపహిత శ్రీ సత్యానందనాథ
గురుప్రసాద లబ్ధ సరసకవితాధురంధర సుజనవిధేయ వాధూలస
గోత్ర పవిత్ర శ్రీ మదాపస్తంబసూత్ర మహాన్నప్రదాత
నారాయణ ప్రపౌత్ర వేంకటచయన పౌత్ర దత్తాత్రేయపుత్ర
అన్నపూర్ణాగర్భశుక్తిముక్తాఫలాయమాన విద్వత్కవి
రాజ, కవికులశేఖర, తంత్రసాహిత్యకలాప్రపూర్ణ
సరిపెల్ల విశ్వనాథశాస్త్రి ప్రణీతంబయిన
కామవిలాసం బను ద్విపదకావ్యము
సమాప్తము.

అభిప్రాయములు

1. The Hindu

   " A very successful attempt. "

2. Sri P. V. Rajamannar,

   Chief Justice, Madras High Court.

   " Style is chaste and pleasing. "

3. Professor M. Venkatarangiah, M. A.

   " Best classical style of high quality. "

4. Sri V. Ramasubbarayudu, B. A.

   A Poet and a Critic.

   " Kamavilasam is a master-piece. "

5. *'శిరోమణి, విద్వాన్, బి. ఒ. యల్.'*

   శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

   " కవి రచనము మృదుమధురము, నిర్దుష్టము "

6. *'కళాప్రపూర్ణ, కావ్యస్మృతితీర్థ'*

   శ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు

   "కవిత్వము సమతల ప్రసారిత ప్రోదినీవతంసము కరణి నెగుడు దిగుడులులేక పరుగిడుచున్నది."

7. *'అభినవ వాగనుశాసన'*

   శ్రీ పండిత మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

   "స్వకపోలకల్పితముగాఁ గావింపఁబడిన యనువాద గ్రంథ మిప్పటికిదే నాకంటఁ బడినదనుట యతిశయోక్తి కాదు. భాషానువాదకుల కుదాహరణముగా దగియున్నదనుట నిర్వివాదము."

8. 'ప్రతిభ'

   "మూలగ్రంథ ప్రసక్తి తలపెట్టకుండావున్న ఈ కామవిలాసము సరసము, సరళము, ఉదాత్తము, మనోరంజకము అననగును."

విద్వత్కవిరాజ కృతులు

లలితా శతకము	....	0—8—0
నా కవనము	....	1—8—0
శ్రీ దేవీభాగవతము (వచనము)	....	12—0—0
యాదవరాఘవ పాండవీయము (సటీక - మొదటి ఆశ్వాసము)		3—4—0

ఆంగ్లము :

On Subject and Subjectivity	1—8—0

ప్రాప్తి స్థానము :

సరిపెల్ల విశ్వనాథశాస్త్రి, వడ్లబజార్, సికింద్రాబాదు.

— లేక —

వేంకట్రామ అండ్ కో., సికింద్రాబాదు.